İDİL

HALE ASAF'IN PARİS YILLARI: FRANSIZ BASINI VE SERGİ KATALOGLARI (1931–1938)

Emre ŞEN
Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye, sen_emre@msn.com, ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5016-6461

Şen, Emre. "Hale Asaf'ın Paris Yılları: Fransız Basını ve Sergi Katalogları (1931–1938)". idil, 123 (2026/2): s. 236–263. https://doi.org/10.7816/idil-15-123-09

ÖZ

Bu makale, Hale Asaf'ın (1905–1938) Paris yıllarını dönemin Fransız süreli yayınları ve sergi katalogları üzerinden incelemektedir. Fransız Ulusal Kütüphanesi'nin Gallica koleksiyonunda sanatçıyla doğrudan ilişkili 77 tarihli yayın ve katalog kaydı belirlenmiş; kayıtların metinleri OCR çıktıları ve sayfa görüntüleriyle karşılaştırılmıştır. Kayıtlar, 1932–1938 arasında en az yirmi altı sergi etkinliğini ve Petit Palais'de bir müze koleksiyonu sunumunu belgelemektedir. Bunlar arasında Antonio Aniante'nin Jeune Europe galerisinde (46, rue Vavin) 1–15 Temmuz 1932'de düzenlenen kişisel sergi; Jeune Europe, Galerie Dru ve Galerie Carmine'deki karma sergiler; 1934, 1936 ve 1938 Salon des Tuileries'leri, 1934 ve 1935 Salon des Indépendants'ları, 1935 Salon d'Automne'u ve 1934–1938 arasında her yıl düzenlenen Société des Femmes Artistes Modernes (FAM) sergileri bulunmaktadır. Sanatçının eserleri Bordeaux'daki Indépendants bordelais salonlarında da gösterilmiş; adı Aralık 1935'te Moskova'da açılan bir Türk resim sergisinde ve 1937 Paris Uluslararası Sergisi'nin resmî kataloğunda da geçmektedir. Mart 1936'da Petit Palais'deki Sarmiento bağışı salonunda sanatçıya ait bir çiçek resmi anılmaktadır; eserin mülkiyet ve güncel envanter durumu ayrıca doğrulanmalıdır. Kayıtlar, sanatçının imgesinin oluşumunda Aniante'nin rolünü de görünür kılmaktadır: Aniante, Mayıs 1932'de yayımladığı tanıtım yazısında Asaf'ı yeni Türkiye'nin Paris'teki "sanat elçisi" olarak sunmuş, bohem yoksulluk imgesini de daha o tarihte kullanmıştır. Eleştiri dilinde ulusal köken ve Matisse etkisi vurgusundan "araştırma", "sentez" ve "yalınlaştırma" vurgusuna uzanan bir eğilim görülmekle birlikte, olumsuz değerlendirmeler 1936'ya kadar sürmekte, Doğulu kimliğe ve kökene yapılan göndermeler ise 1938 ölüm haberinde yeniden belirmektedir. Aniante'nin Kasım 1938'de yayımlanan "La Tempête" metni, yoksulluk ve hastalığa odaklanan yaşamöyküsü anlatısının erken örneklerindendir; aynı zamanda sanatçının Paris galerilerinde ilgi gördüğünü de kaydeder. Çalışma, dönem basını ile anı metinlerinin kaynak değerlerini ve sınırlarını birlikte tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hale Asaf, Paris, Jeune Europe, Antonio Aniante, Femmes Artistes Modernes, Salon des Tuileries, Alımlama, Fransız basını

Makale Bilgisi: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş: 29 Mayıs 2026 *Düzeltme: 22 Haziran 2026* *Kabul: 25 Haziran 2026*

© 2026 Emre Şen. Bu makale Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası (CC BY 4.0) lisansıyla yayımlanmaktadır.

Giriş

Hale Asaf (1905–1938; Şekil 1), Cumhuriyet döneminin ilk kuşak modernist ressamları arasında hem resmi hem de yaşamı en çok tartışılan isimlerden biridir. 1929'da kurulan Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin kurucuları arasında yer almış, kısa bir süre sonra Paris'e yerleşmiş ve 1938'de orada hayatını kaybetmiştir (Bingöl, 2022). Resimlerinin önemli bir bölümünün kayıp olması ve yaşamöyküsünün uzun süre birkaç anı metnine dayanması, sanatçı hakkındaki bilginin belirli bir anlatı kalıbı içinde dolaşmasına yol açmıştır. Bu kalıpta Paris yılları çoğunlukla yoksulluk, hastalık, yalnızlık ve erken ölümle özetlenir. Sanatçının o yıllarda neler sergilediği, nerede sergilediği ve Fransız sanat çevresinde nasıl karşılandığı ise ikinci planda kalır (Bal, 2015; Oto, 2023).

Şekil 1. Hale Asaf (1920'ler)

Kaynak: Wikimedia Commons (t.y.-a).

Son yıllarda sanatçıya ilgi belirgin biçimde artmıştır. Burcu Pelvanoğlu'nun ilk baskısı 2007'de yayımlanan ve 2018'de genişletilerek yeniden basılan monografisi, Hale Asaf üzerine yapılmış başlıca çalışmadır (Pelvanoğlu, 2018). Sanatçının uzun süre kayıp sayılan son dönem resimleri 2017'de Paris'te bir koleksiyoncuda bulunmuş ve monografinin genişletilmiş baskısına eklenmiştir (Pelvanoğlu, 2018, ss. 9–10); bu resimler, sanatçının yapıtlarının yeniden değerlendirilmesine imkân tanımıştır (Budumlu İldeş, 2026). Uluslararası ölçekte ise kadın sanatçılar üzerine çalışan AWARE arşivi sanatçıyı Paris çevresiyle birlikte tanıtmıştır (Bingöl, 2022). Sakıp Sabancı Müzesi'nin sanatçı biyografisi de Asaf'ın 1932'de Jeune Europe galerisindeki bir sergiye katıldığını ve 1933–1938 arasında Salon des Tuileries sergilerinde yer aldığını kaydetmektedir (Sakıp Sabancı Müzesi, t.y.). Pelvanoğlu'nun monografisi sanatçının ikinci Paris döneminde katıldığı sergileri ayrı bir başlık altında ele almaktadır (Pelvanoğlu, 2018, s. 95). Bu çalışma, söz konusu literatürü tamamlayıcı biçimde, dönemin Fransız gazete ve dergileri ile sergi kataloglarını tarihli ve künyeli kayıtlar hâlinde bir araya getirmeyi ve bu kayıtlardaki eleştirel dili incelemeyi amaçlamaktadır.

Makalenin temel sorusu şudur: Hale Asaf'ın Paris yıllarında (1931–1938) Paris'te yayımlanan gazete, dergi ve sergi katalogları sanatçının sergi etkinliği ve eleştirel alımlanması hakkında neyi belgelemektedir ve bu belgeler sanatçının Paris yıllarına ilişkin yerleşik anlatıyla nasıl bir ilişki içindedir? Bu soruya bağlı olarak üç alt soru belirlenmiştir. Sanatçı hangi mekânlarda ve hangi sanatçılarla birlikte sergilenmiştir? Fransız eleştirmenler onu hangi kavramlarla tanımlamış ve bu tanımlar zaman içinde nasıl değişmiştir? Ölümünden hemen sonra Fransızca yayımlanan anı metni, dönem basınının kayıtlarıyla hangi noktalarda örtüşmekte ve hangi noktalarda ayrışmaktadır?

Çalışmanın katkısı iki düzeydedir. Belgesel düzeyde, Fransız Ulusal Kütüphanesi'nin dijital kütüphanesi Gallica'da yer alan süreli yayınlar ve kataloglar taranarak sanatçının adının geçtiği kayıtlar tarihli ve künyeli bir döküm hâlinde sunulmakta, ardından bu kayıtlar sergi düzeyinde birleştirilmektedir. Yorumsal düzeyde ise kayıtlar, alımlama estetiği ve sanat alanı kavramları çerçevesinde okunmakta ve sanatçının Paris sanat ortamındaki konumu yeniden değerlendirilmektedir.

Yöntem ve Kaynaklar

Çalışma, nitel tarihsel araştırma desenine dayanan bir belge incelemesidir. Birincil kaynak taraması Gallica üzerinden üç aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada Gallica'nın tam metin arama hizmetinde "Halé

Asaf", "Hale Asaf", "Asaf Halé" ve "Halé-Asaf" yazımlarıyla genel arama yapılmıştır. İkinci aşamada, 1931–1938 yılları arasında Paris'te yayımlanan ve sanat haberlerine yer veren otuz süreli yayın sayı sayı taranmıştır. Bu yayınlar arasında günlük gazeteler (*Comœdia*, *L'Intransigeant*, *Paris-Midi*, *Paris-Soir*, *Le Journal*, *Le Petit Parisien*, *Le Matin*, *Le Temps*, *Le Figaro*), haftalık kültür yayınları (*La Semaine à Paris*, *Candide*, *Marianne*) ve sanat dergileri (*L'Art vivant*, *L'Art et les artistes*, *Mouseion*) bulunmaktadır. Ayrıca Gallica'daki sergi katalogları, *Jeune Europe* dergisi ve *Mercure de France* incelenmiştir. Üçüncü aşamada, sanatçının adının OCR metinlerinde rastlanan bütün yazımları ("Halé Asaf", "Hale Asaf", "Halé-Asaf", "Asaf Halé", "Hali Asaf", "Halé Assaf") 1925–1955 aralığında tam ifade olarak yeniden aranmış ve önceki aşamalarda saptanmamış kayıtlar derlenmiştir. Bu aşamada *La Liberté*, *Beaux-Arts*, *Notre temps*, *L'Italie nouvelle* gibi yayınlar ile Salon d'Automne, Société des artistes indépendants ve 1937 Uluslararası Sergisi katalogları ve Bordeaux basını derlemeye eklenmiştir.

Gallica'daki metinler optik karakter tanıma (OCR) yoluyla üretildiği için bulunan her kaydın ilgili sayfası tam metin olarak okunmuş, belirsiz kalan yerler sayfa görüntüsüyle karşılaştırılmıştır. Makalenin son hâli için bütün kayıtlar yeniden denetlenmiş; sergi mekânları, sütun başlıkları ve imzalar bu denetimde belirlenmiştir. Ad benzerliği nedeniyle ortaya çıkan ilgisiz kayıtlar ayıklanmıştır. Bunların başında, 1933 baharında Paris'te sahneye çıkan Sovyet dansçı Asaf Messerer'e ve İstanbul Konservatuvarı'ndan müzisyen Seyfettin ve Sezai Asaf'a ilişkin haberler gelmektedir. Gallica'da aynı sayının iki ayrı dijital kopyası bulunduğunda (*La Semaine à Paris* ile *Une semaine de Paris* kopyaları ve *La Liberté*'nin iki baskısı) kayıt bir kez sayılmıştır. *Beaux-Arts* dergisinin tam metni RetroNews platformunda yer aldığından, bu derginin kayıtları Gallica'nın metin içi arama sonucunda görüntülenen bölümlerle değerlendirilmiş; bağlamı bu bölümlerden belirlenemeyen altı *Beaux-Arts* kaydı derlemeye alınmamıştır. Ayıklama sonrasında 1932–1938 yıllarına ait ve sanatçıya doğrudan ilişkin yetmiş yedi kayıt belirlenmiştir (Tablo 1). Burada "kayıt", belirli tarihli bir süreli yayın sayısı ya da katalog içinde sanatçıyla ilgili belgelenen veri birimini ifade eder. Aynı sayının farklı sayfalarında yer alan bağlantılı program ve haber bilgileri tek satırda birleştirilmiş, farklı tarihlerde aynı sergiyi konu alan haberler ise ayrı kayıtlar olarak sayılmıştır. Kayıtların sergi ve kurumsal sunum düzeyindeki karşılığı Tablo 2'de gösterilmiştir. Kayıtların yetmiş dördü Haziran 1938'den önce, üçü ise Haziran–Kasım 1938 arasında yayımlanmıştır (bir Salon des Tuileries değerlendirmesi, ölüm haberi ve Aniante'nin anı metni). 1929–1931 tarihli üç kayıt (*Istanboul* gazetesi, 1930 Salon d'Automne kataloğu ve Fransız resmî makamlarınca derlenen Türk basını bülteni) derlemenin dışında tutulmuş, Paris öncesi bağlamı aydınlatmak için ayrıca kullanılmıştır. Fransızca alıntılar yazar tarafından Türkçeye çevrilmiş, önemli ifadelerin özgün biçimi parantez içinde verilmiştir. Süreli yayınlara metin içinde yayın adı, tarih ve sayfa numarasıyla atıf yapılmış, her kaydın Gallica'daki kalıcı bağlantısı kaynakçada gösterilmiştir (Notre temps'ın 16–30 Kasım 1933 arasındaki sayıları için ilk sayının bağlantısı verilmiştir). Sayfa numaraları, aksi belirtilmedikçe Gallica'daki görüntü (vue) numarasını göstermektedir; günlük gazetelerde bu numara basılı sayfa numarasıyla örtüşmektedir. *Mercure de France* için basılı sayfa numaraları kullanılmıştır.

Çalışmanın başlıca sınırlılıkları şunlardır: Birincisi, tarama Gallica'da sayısallaştırılmış yayınlarla sınırlıdır. Galeri arşivleri, sayısallaştırılmamış sanat dergileri, salon katalogları ve özel yazışmalar taramanın dışında kalmıştır; *Beaux-Arts* gibi tam metni RetroNews'te bulunan yayınlar ise yalnızca arama sonuçlarında görünen bölümlerle değerlendirilebilmiştir. Sakıp Sabancı Müzesi'nin biyografisi sanatçının 1933–1938 arasında Salon des Tuileries sergilerine katıldığını belirtmektedir (Sakıp Sabancı Müzesi, t.y.); bu çalışmanın taradığı kayıtlar ise 1934, 1936 ve 1938 salonlarını belgelemektedir. Aynı biyografiye göre sanatçının eserleri 1936'da Bükreş'teki Türk sanatı sergisinde de gösterilmiştir; AWARE kaydı ise resimlerinin Romanya, Rusya, Yunanistan ve Yugoslavya'da sergilendiğini belirtir (Sakıp Sabancı Müzesi, t.y.; Bingöl, 2022). Moskova dışındaki bu yurt dışı sergiler taranan Gallica kayıtlarında saptanamamıştır. İkincisi, OCR hataları nedeniyle bazı kayıtların gözden kaçmış olması mümkündür. Bulunan kayıtların sayısı bu nedenle bir üst sınır olarak değil, belgelenebilen en az etkinlik olarak okunmalıdır. Üçüncüsü, sanatçının aile arşivine dayanan çalışmalar bu araştırmada tümüyle incelenememiştir. Makale, bu çalışmalarla karşılaştırmayı yayımlanmış ve erişilebilir metinler üzerinden yapmakta ve Fransız basınına ilişkin bulguları onları tamamlayıcı nitelikte sunmaktadır. Ayrıca 1931 yılı biyografik bağlamın başlangıcıdır; derlemedeki yayın kayıtlarının ilki Mart 1932 tarihlidir. Kayıtların bir bölümü imzasız haber sütunlarından oluştuğu için her değerlendirmenin yazarı belirlenememiştir. Taranan otuz süreli yayından yalnızca başlıcaları metinde anılmıştır; tam dökümün verilmemesi, çalışmanın yeniden üretilebilirliği bakımından yöntemsel bir sınırlılık oluşturmaktadır.

Kuramsal Çerçeve

Çalışmada iki kavramsal araçtan yararlanılmıştır. Bunlardan ilki Hans Robert Jauss'un alımlama estetiğinde geliştirdiği "beklenti ufku" kavramıdır. Jauss'a göre bir yapıt, izleyicinin önceki deneyimlerinden, türlere ilişkin bilgisinden ve dönemin estetik normlarından oluşan bir beklentiler sistemi içinde karşılanır. Yapıtın anlamı da bu sistemle kurduğu uyum ya da gerilim üzerinden belirlenir (Jauss, 1982). Kavram edebî alımlama için geliştirilmiştir; bu çalışmada, çoğu kısa sergi notlarından oluşan kaynaklarda eleştirmenlerin Hale Asaf'la karşılaştıklarında başvurdukları hazır kategorileri adlandırmak ve bu kategorilerin zamanla nasıl değiştiğini izlemek için sınırlı biçimde kullanılmaktadır.

İkinci araç Pierre Bourdieu'nün "sanat alanı" kavramıdır. Bourdieu, sanat üretimini galericilerin, eleştirmenlerin, salonların, yayın organlarının ve sanatçıların birbirine göre konumlandığı ve tanınma için rekabet ettiği görece özerk bir alan olarak tanımlar (Bourdieu, 1999). Bu bakış açısı, sanatçının hangi galerilerde, hangi sanatçılarla ve hangi tür sergilerde göründüğünü bir başarı ya da başarısızlık öyküsünün parçası olarak değil, alandaki konumunu gösteren veriler olarak okumaya imkân verir.

Bu iki kavrama, 1930'lar Paris'inde yabancı sanatçının ve kadın sanatçının konumu üzerine yapılmış çalışmalar eşlik etmektedir. İki savaş arası dönemde Paris'te yaşayan yabancı sanatçılar için kullanılan "Paris Okulu" (École de Paris) ifadesi, 1920'lerin sonundan itibaren "Fransız okulu" ile karşıtlık içinde kullanılmış ve giderek milliyetçi bir ayrıma dönüşmüştür (Golan, 1985). Kadın sanatçılar ise bu ortamda büyük ölçüde "kadın sanatçılar" başlığıyla düzenlenen ayrı sergiler aracılığıyla görünür olmuştur. Griselda Pollock'un vurguladığı gibi, modernizmin sanat tarihi yazımı kadın sanatçıları çoğu zaman bu tür ayrı kategorilere yerleştirerek ana anlatının dışında tutmuştur (Pollock, 1988). Hale Asaf'ın yer aldığı Société des Femmes Artistes Modernes (FAM) üzerine çalışan Paula J. Birnbaum, derneğin 1931–1938 arasında göçmen kadın sanatçılara da yer veren çok kuşaklı yıllık sergiler düzenlediğini, ancak kurumsal yapısının kadınların toplumsal konumuna ilişkin ataerkil görüşleri sorgulamadığını göstermiştir (Birnbaum, 2019). Hale Asaf'ın Paris'teki görünürlüğü, hem yabancı hem de kadın sanatçı olarak bu iki ayrım çizgisinin kesiştiği yerde incelenmelidir.

Paris Öncesi

Hale Asaf 1905'te İstanbul'da doğmuştur. Ressam Mihri Müşfik'in (Mihri Rasim) yeğenidir ve resim eğitimine erken yaşta onun yanında başlamıştır (Dağoğlu, 2016; Bingöl, 2022). Eğitimini Berlin, Münih ve Paris'te sürdürmüş, Paris'te André Lhote'un atölyesine devam etmiştir (Bingöl, 2022). 1920'lerin sonunda İstanbul'a dönmüş, öğretmenlik yapmış ve 1929'da "Müstakiller" olarak bilinen grubun kurucuları arasında yer almıştır (Bingöl, 2022). Sanatçının 1920'lerde yaptığı otoportre ile 1931 tarihli İznik Gölü manzarası, geniş ve yalın renk alanlarına dayanan resim anlayışını Paris dönemi öncesinden belgeleyen örneklerdir (Şekil 2; Şekil 3).

Şekil 2. Hale Asaf, *Otoportre*, 1920'ler

Kaynak: Wikimedia Commons (t.y.-b).

Şekil 3. Hale Asaf, *İsimsiz (İznik Gölü)*, 1931, kartona yapıştırılmış tuval üzerine guaj, 51,3 × 55,3 cm

Kaynak: Wikimedia Commons (t.y.-c); görselin kaynağı Dorotheum müzayede kaydıdır.

Fransızca kaynaklar sanatçının Paris dönemi öncesine ve Paris'teki ilk izlerine ilişkin bilgiler de vermektedir. İstanbul'da yayımlanan Fransızca *Istanboul* gazetesi, 15 Nisan 1929'da Ankara'da Etnografya Müzesi'nde açılacak "genç Türk sanatçılarının birinci sergisi"ni (Ire Exposition artistique des jeunes artistes turcs) duyururken grubu oluşturan on bir sanatçı arasında "André Lhote'un öğrencisi Halé Assaf Hanım"ı da saymaktadır (*Istanboul*, 20 Mart 1929, s. 2). 1 Kasım–14 Aralık 1930 tarihleri arasında Grand Palais'de açılan Salon d'Automne'un kataloğunda ise sanatçı "ASAF (Halé), né à Constantinople. Turc." adıyla, 6, place du Maine adresiyle ve 82 numaralı "Paysage de Constantinople" (İstanbul Manzarası) ile kayıtlıdır (Salon d'automne, 1930, s. 116). Bu kayıt, Aniante'nin 1932'de sanatçının ilk resimlerinin Salon d'Automne'da sergilendiğini yazmasıyla da örtüşmektedir (*La Liberté*, 3 Mayıs 1932, s. 6). Fransız resmî makamlarınca derlenen *Bulletin périodique de la presse turque* ise *Milliyet* gazetesinin Haziran 1931'de modern sanat

üzerine yaptığı soruşturmada görüşüne başvurulanlar arasında "ressam Halé Assaf Hanım"ı anmakta ve sanatçının modern sanatı "yeni bir estetik yaratma isteğinin karşılanması" olarak gördüğünü aktarmaktadır (*Bulletin périodique de la presse turque*, 1931, s. 12).

Aniante'nin anlatısına göre Hale Asaf ile ilk karşılaşmaları, Paris Sömürge Sergisi'nin açık olduğu 1931 yazında Montparnasse'ta gerçekleşmiştir (Aniante, 1938, s. 636). AWARE kaydı sanatçının 1931'de Aniante ile birlikte Paris'e yerleştiğini belirtirken (Bingöl, 2022), Sakıp Sabancı Müzesi'nin biyografisi Asaf'ın 1930'da Montparnasse Yaz Sergisi'ne katıldığını ve 1932'de Paris'e yerleştiğini yazmaktadır (Sakıp Sabancı Müzesi, t.y.). 1930 Salon d'Automne kataloğundaki Paris adresi, sanatçının 1930 sonbaharında da Paris'te bulunduğuna işaret etmektedir. Aniante'ye göre sanatçı tanışmalarından birkaç ay sonra bir ameliyat geçirmiş, Türk hükümeti onu İstanbul'a çağırdığı hâlde Paris'te kalmayı seçmiştir (Aniante, 1938, s. 637). Pelvanoğlu ise sanatçının ikinci Paris dönemini 1931 sonlarından başlatmaktadır (Pelvanoğlu, 2018, s. 84). Paris'e kalıcı yerleşmenin kesin tarihi mevcut belgelerle saptanamamaktadır. Sanatçının son yılları Türkçe literatürde genellikle Aniante ile ortak yaşam, maddi sıkıntılar ve ilerleyen hastalık çerçevesinde ele alınır. Bu anlatının erken dayanaklarından biri Aniante'nin 1939'da İtalyanca yayımlanan anılarıdır (Aniante, 1939). Aşağıdaki bölümler aynı yılları Gallica'da saptanabilen Fransız basını ve sergi kayıtları üzerinden izlemektedir.

Bulgular

Jeune Europe ve İlk Görünürlük (1932–1933)

Derlemedeki en erken kayıt, İtalyanca *L'Italie nouvelle* gazetesinin 10 Mart 1932 tarihli sayısıdır. Gazeteye göre Aniante'nin yönettiği Jeune Europe galerisinde (46, rue Vavin) 11 Mart 1932'de açılan ve 29 Mart'a kadar süren sergide Asaf'ın yanı sıra Bernard Bottet, Luigi Corbellini, Adrien Holy ve Jean Janin'in resimleri ile Ulrich Schoop ve Walter Jungst'un heykelleri yer almıştır (*L'Italie nouvelle*, 10 Mart 1932, s. 3). *La Liberté* sergiyi "resmin otuz yaş altındakileri" başlığıyla duyurmuş ve Asaf'ın "son derece yalın, hoş ve kişisel" natürmortlarını anmıştır (*La Liberté*, 30 Mart 1932, s. 2). Aynı sergiye ilişkin en ayrıntılı değerlendirme, *Paris-Midi* gazetesinin 19 Mart 1932 tarihli sayısında G.-J. Gros imzasıyla yayımlanan "La Semaine artistique" sütunudur (Şekil 4). Gros, galerinin sahibi Antonio Aniante'yi "meslektaşımız" (notre confrère) diye anar; Aniante'nin Jeune Europe galerisinin, adından da anlaşılacağı gibi "Eski Kıta'nın umutlarını" bir araya getirdiğini belirtir ve galerinin amacının çıkar gözetmeyen bir çaba olduğunu vurgular. Hale Asaf bu karma sergideki sanatçılar arasında anılmaktadır: "Burada genç bir Türk kadını Halé Asaf'ın resimleri görülüyor; Matisse'in en sert karşıtlıklarından ne denli etkilenmiş olursa olsun, kişiliğini sezdirmeyi başarıyor. Osmanlı sanatçılarının tezhiplerinden, Doğu minyatürlerinden çok uzaktayız" (*Paris-Midi*, 19 Mart 1932, s. 2).

Şekil 4. *Paris-Midi*'de Jeune Europe Galerisine İlişkin Değerlendirme (19 Mart 1932, s. 2, ayrıntı)

a Semaine Artistique

par G.-J. Gros

ovence et d'ailleurs

ive un moment où au cours de stence de peintre, un artiste de e de Léopold Lévy atteint à la . Où qu'il travaille, son œuvre me plénitude d'accent qu'on ne que partiellement réalisée aupa- dans sa peinture, selon que ses nes étaient plus ou moins labo- sa maîtrise moins certaine, son oins élémentaire. Léopold Lévy, qui ris pour le fuir la moitié de a trouvé dans la campagne, ait de Provence ou d'ailleurs, hère propre à lui permettre de son métier de peintre en pleine d'esprit, sans arrière-pensée. Je qu'il y a plus à apprendre de e quotidienne d'un peintre pour

révolutionnaire, on fasse sans jungle, dont le cri prend un accent rétrospectif qui charme plutôt qu'il n'effraie nos oreilles blindées (3).

Jeune Europe

Notre confrère Antonio Aniante aime les jeunes. Sa galerie de la Jeune Europe groupe, comme son nom l'indique, les espoirs du Vieux Continent. Le but désintéressé de son effort rend cet effort infiniment sympathique. Ecrire sur les peintres, c'est évidemment servir les peintres, mais montrer ce qu'ils font leur est encore plus profitable.

La « Jeune Europe » met en bouquet quelques bouffes de fleurs plus ou moins naturelles, mais dont aucune n'est indifférente. On voit là les peintures d'une jeune Turque, Halé Asaf, qui, si troublée

Kaynak: Gros (1932); gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France.

Bu kısa değerlendirme, sanatçının Paris'teki alımlanmasının başlangıç noktasını açıkça göstermektedir. Eleştirmen, izleyiciyi önce sanatçının ulusal kimliğiyle karşılar, ardından onu iki hazır referansa yerleştirir. Birincisi Matisse'tir. İkincisi, "Osmanlı tezhibi" ve "Doğu minyatürü" gibi bir Türk ressamdan beklenebilecek geleneksel sanatlardır. Jauss'un kavramıyla, Hale Asaf'ın resmi bu iki beklentiyle

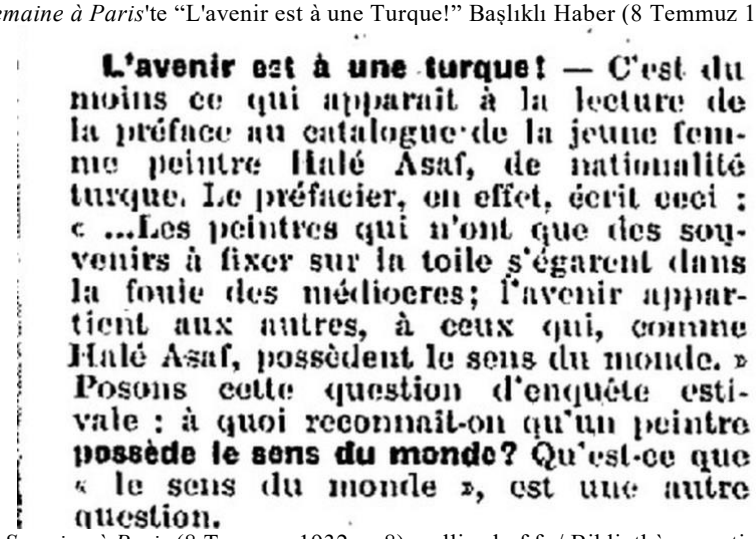
olan ilişkisi üzerinden değerlendirilmektedir. Resim, Matisse'e bağlanarak tanınır kılınmakta, Doğu sanatından uzaklığıyla da şaşırtıcı bulunmaktadır.

Sanatçının Paris'teki imgesinin oluşumunda Aniante'nin rolü galeri sahipliğiyle sınırlı değildir. Aniante, 3 Mayıs 1932'de *La Liberté*'de "La petite Turque" (Küçük Türk Kızı) başlıklı imzalı bir tanıtım yazısı yayımlamıştır. Yazıya göre sanatçının ilk resimleri Salon d'Automne'da sergilenmiş; Asaf kısa süre önce Mustafa Kemal'in bir portresini bitirmiş ve o sırada Montparnasse'ta Arnavutluk Kralı Zogu'nun bir portresini sergilemektedir. Aniante, sanatçıyı Comédie-Française yıldızı Marie Bell'in portresini yaparken anlatır ve yazısını "Halé Asaf ile yeni Türkiye'nin Paris'te bir sanat elçisi var" (Avec Halé Asaf, la nouvelle Turquie a son ambassadrice artistique à Paris) cümlesiyle bitirir. Aynı yazıda Montparnasse kafelerinde "küçük Türk kızı" diye anılan sanatçının, Paris'te ün kazanmanın temeli sayılan "kruvasan ve sütlü kahve" çilesinden geçtiği ve onunla "midesi boş ama gülümser hâlde" karşılaşıldığı da yazılıdır (*La Liberté*, 3 Mayıs 1932, s. 6). Bu metin, 1938'deki "La Tempête"te ağırlık kazanan yoksulluk imgesinin, sanatçı hayattayken ve tanıtım amacıyla aynı yazar tarafından kullanıldığını göstermektedir. Aynı zamanda ulusal kimlik vurgusunun eleştirmenlerin olduğu kadar sanatçıyı tanıtan çevrenin de diline ait olduğunu düşündürmektedir.

Aynı yılın yazında sanatçının kişisel sergisi açılmıştır. *La Semaine à Paris*'in galeri programında sergi, 24 Haziran ve 1 Temmuz 1932 tarihli sayılarda "JEUNE EUROPE (46, rue Vavin) … 16 à 19 h. : Halé Asaf. Du 1er au 15 juillet" biçiminde duyurulur; 8 Temmuz sayısında ise serginin 15 Temmuz'a kadar açık kalacağı belirtilir (*La Semaine à Paris*, 24 Haziran 1932, s. 10; 1 Temmuz 1932, s. 9; 8 Temmuz 1932, s. 9). Dolayısıyla kişisel sergi Aniante'nin Jeune Europe galerisinde, 1–15 Temmuz 1932 tarihleri arasında, her gün 16.00–19.00 saatleri arasında gezilebilmiştir. *Comœdia*'nın "Petit Courrier" sütunu da "genç bir Türk ressam olan Mlle Halé Asaf'ın 46, rue Vavin'de sergi açtığını" duyurmaktadır (*Comœdia*, 2 Temmuz 1932, s. 3). AWARE kaydı Jeune Europe'taki karma sergiyi Nisan ve Haziran 1932 tarihleriyle vermektedir (Bingöl, 2022); bu çalışmada saptanan basın kayıtları ise Mart 1932'deki karma sergiyi ve 1–15 Temmuz 1932'deki kişisel sergiyi belgelemektedir. Serginin bir katalog ve önsözle desteklendiği ise *La Semaine à Paris*'in 8 Temmuz 1932 tarihli "Informations d'art" sütunundan anlaşılmaktadır. "Gelecek bir Türk kadınının!" (L'avenir est à une Turque!) başlığını taşıyan haberde önsözden şu cümle aktarılır: "Tuvale yalnızca anılarını aktaran ressamlar sıradan kalabalık içinde kaybolur; gelecek ötekilerindir, Halé Asaf gibi dünya duygusuna (le sens du monde) sahip olanların" (*La Semaine à Paris*, 8 Temmuz 1932, s. 8; Şekil 5). Haberin yazarı önsözdeki iddiayı hafif bir alayla karşılar ve okurlara "Bir ressamın dünya duygusuna sahip olduğu neden anlaşılır?" sorusunu yöneltir.

La Liberté'de "R. d. N." imzasıyla çıkan bir değerlendirme sergiyi "bütünüyle dikkate değer" bulur; portrelerdeki şematik çizginin canlılığını, "yarı Doğulu, yarı Avrupalı" belirsiz bir atmosfer taşıyan Paris bahçesi görünümlerini, sokak sahnelerindeki kendiliğinden gerçekçiliği ve çiçeklerle natürmortlardaki renkçi yeteneği öne çıkarır (*La Liberté*, 15 Temmuz 1932, s. 2).

Şekil 5. *La Semaine à Paris*'te "L'avenir est à une Turque!" Başlıklı Haber (8 Temmuz 1932, s. 8, ayrıntı)

L'avenir est à une turque! — C'est du moins ce qui apparaît à la lecture de la préface au catalogue de la jeune femme peintre Halé Asaf, de nationalité turque. Le préfacier, en effet, écrit ceci : « ...Les peintres qui n'ont que des souvenirs à fixer sur la toile s'égarent dans la foule des médiocres; l'avenir appartient aux autres, à ceux qui, comme Halé Asaf, possèdent le sens du monde. » Posons cette question d'enquête estivale : à quoi reconnaît-on qu'un peintre possède le sens du monde? Qu'est-ce que « le sens du monde », est une autre question.

Kaynak: *La Semaine à Paris* (8 Temmuz 1932, s. 8); gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France.

Bu haber iki açıdan önemlidir. İlk olarak, taranan kaynaklarda saptanabilen kişisel serginin kataloğunun ve önsözünün varlığını belgelemektedir. İkinci olarak, sanatçının ulusal kimliğinin sergiyi tanıtan metinlerde bir tanıtım unsuru olarak kullanıldığını göstermektedir. Haberdeki "Türk uyruklu genç

kadın ressam" (la jeune femme peintre Halé Asaf, de nationalité turque) ifadesi, aynı haftalarda *Comœdia*'daki "genç bir Türk ressam" nitelemesiyle örtüşmektedir. Kişisel serginin ardından *Comœdia*, Aniante'nin hazırladığı, Waldemar George'un önsözünü yazdığı ve Jeune Europe yayınları arasında çıkan "Salon des Tuileries 1932" özel sayısını duyurmuştur; Asaf'ın adı Despiau, Orloff, Gimond, Kisling, Lhote ve Luka'nın da bulunduğu sanatçılar listesinde yer almaktadır (*Comœdia*, 13 Temmuz 1932, s. 3). Bu kayıt bir sergi haberi değil, bir yayın duyurusudur; sanatçının 1932 Salon des Tuileries'de eser gösterip göstermediği salon kataloğu üzerinden ayrıca doğrulanmalıdır.

Aynı yılın sonunda sanatçı rue Vavin'deki bir galeride ikinci bir kişisel sergi açmış görünmektedir. *Beaux-Arts* dergisinin 30 Aralık 1932 tarihli sayısı, "Mme Halé Asaf"ın rue Vavin'deki bir galeride açtığı "küçük sergi"nin alışılmış yolların dışına çıktığını yazar; sanatçının Henri Matisse'ten etkilenmiş olabileceğini, "bunun kadın resminde pek yaygın olmadığını", ancak bazı istemsiz cüretlerle kişiliğini ortaya koyduğunu belirtir (*Beaux-Arts*, 30 Aralık 1932, s. 2). Derginin tam metni RetroNews'te yer aldığından bu değerlendirme, Gallica'nın metin içi arama sonucunda görülebilen bölüme dayanmaktadır.

Ocak 1933'te sanatçı yeniden Jeune Europe'ta sergilenmiştir. *Comœdia*'nın "Petit courrier artistique" sütunu, 46, rue Vavin'deki galeride Menkès, Terechkovitch, Quezada, Osvaldo Medici, Michael Baxte, Coubine, Louise Janin ve Redko gibi sanatçılarla birlikte Asaf'ın resimlerinin görülebildiğini bildirir (*Comœdia*, 7 Ocak 1933, s. 3). G.-J. Gros'un *Paris-Midi*'deki değerlendirmesi bir yıl öncekine göre daha ayrıntılıdır: "Jeune Europe bize Mme Halé-Asaf'ın tablolarını gösterdi; bu tablolarda Henri Matisse etkisi yadsınamaz kişisel yeteneklerle dengelenmektedir. Mme Asaf avangardın klişelerinden kaçınıyor. Yarattığı atmosfer özellikle bir 'sokak köşesi' ile 'limonlu natürmortlar'dan yayılıyor; bunlarda açıklanamayan şeylerin tazeliği ve tanımlanamaz çekiciliği var" (*Paris-Midi*, 12 Ocak 1933, s. 2). Bu değerlendirme, sanatçının 1933 başında sergilediği resimlerin konularını, kent manzarası ve natürmort olarak belirlemeye imkân veren ender kayıtlardandır. Eleştirmen Matisse referansını sürdürmekle birlikte, ağırlığı sanatçının kişisel katkısına kaydırmıştır.

Mart–Nisan 1933'te Jeune Europe'ta açılan yeni bir genç ressamlar sergisinde Asaf, Cox, Despierre, Gruber, Holy ve Luka gibi sanatçılarla birlikte yer almıştır; *Une semaine de Paris*'in galeri programı sergiyi 10 Nisan'a kadar duyurmaktadır (*Une semaine de Paris*, 24 Mart 1933, s. 18; 31 Mart 1933, s. 21; 7 Nisan 1933, s. 20). *Beaux-Arts* da aynı grubu kısaca anar (*Beaux-Arts*, 31 Mart 1933, s. 2). *La Liberté*'nin değerlendirmesi, bu genç ressamlar sergisinde Olez, Héraut, Holy ve Asaf'ın "ince görüşler"ini (fines visions) birlikte anmaktadır (*La Liberté*, 11 Nisan 1933, s. 2). Temmuz 1933'te ise Aniante, *La Liberté*'de şair Ahmet Haşim'in ölümü üzerine "Türk Verlaine'i" (Verlaine turc) başlıklı bir yazı yayımlamış; yazıya "Halé Asaf'ın gözünden Ahmet Haşim" (Ahmet Hachim, vu par Halé Asaf) altyazılı bir portre eşlik etmiştir (*La Liberté*, 9 Temmuz 1933, s. 4). Bu kayıt, sanatçının Paris basınında bir Türk şairinin portrecisi olarak da yer aldığını ortaya koymaktadır.

Galeriler ve Salonlar (1933–1937)

1933 yazından itibaren Hale Asaf'ın adı düzenli olarak galeri ve grup sergisi haberlerinde geçmektedir. Temmuz 1933'te *La Semaine à Paris*'in galeri programı, Galerie Dru'da (11, rue Montaigne) 13 Temmuz'a kadar açık kalan ve Adler, Cox, Gruber, Hanau, Marseille ve Medici gibi sanatçıların yer aldığı sergide Asaf'ın adını iki kez anar (*La Semaine à Paris*, 7 Temmuz 1933, s. 16; 14 Temmuz 1933, s. 11). Kasım 1933'te sanatçı Paris'te iki ayrı sergide görülmektedir. İlki, 51, rue de Seine'deki Galerie Carmine'de açılan genç ressamlar sergisidir (*La Semaine à Paris*, 10 Kasım 1933, s. 39). *Le Journal* bu serginin Carmine galerisinde olduğunu açıkça yazar ve "M. Asaf"ın "meyve ve çiçekler"inden söz eder; sanatçının erkek ressam olarak anılması dikkat çekicidir (*Le Journal*, 9 Kasım 1933, s. 6). G.-J. Gros da *Paris-Midi*'de, J.-M. Campagne'ın rue de Seine'deki bir galeride tanıttığı genç ressamlar arasında "Mme H. Asaf"ın Henri Matisse'e hayranlığını göstermeyi sürdürdüğünü yazar (*Paris-Midi*, 6 Kasım 1933, s. 5). İkincisi, 18 Kasım 1933'te yeniden açılan Jeune Europe galerisinin sergisidir. *Comœdia* ve *La Liberté*'ye göre Aniante'nin yönettiği galeri, Madeleine Luka, Jean Janin, Francis Gruber, Chapelain-Midy ve Saint-Maur gibi sanatçılarla birlikte Asaf'ın son resimlerini göstermiştir (*Comœdia*, 16 Kasım 1933, s. 3; *La Liberté*, 15 Kasım 1933, s. 4); sergi *Notre temps*'ın galeri programında 16–30 Kasım arasında hemen her gün duyurulmuştur (*Notre temps*, 16–30 Kasım 1933). Ancak galeri kısa süre sonra kapanmıştır: *Une semaine de Paris*'in 8 Aralık 1933 tarihli "Genç ressamlar galerisine veda" başlıklı haberi, Aniante'nin galerisinin kapılarını kapatacağını ve son sergide "Türk Hali Asaf"ın da eserlerinin bulunduğunu bildirir (*Une semaine de Paris*, 8 Aralık 1933, s. 42). Aynı haftalarda Aniante'nin, 15–30 Kasım 1933 arasında Roma'da aralarında Asaf'ın da bulunduğu

ressamların son eserlerini sunacağı duyurulmuştur (*Notre temps*, 28 Ekim 1933, s. 3); bu serginin gerçekleşip gerçekleşmediği taranan kaynaklardan belirlenememiştir.

Kasım 1933'te sanatçının eserleri Paris dışında, Bordeaux'daki Indépendants salonunda da yer almıştır. *La Petite Gironde*, salonda Asaf'ın "büyüleyici bir tazelik ve saflığa" (une fraîcheur et une naïveté charmantes) sahip olduğunu, manzarasının ve özellikle "beyaz buketi"nin üzerinde durulmayı hak ettiğini yazar (*La Petite Gironde*, 1 Kasım 1933, s. 4); *La Vie bordelaise* de sanatçıyı aynı salonun manzara ressamları arasında sayar (*La Vie bordelaise*, 5 Kasım 1933, s. 4).

1934 yılı sanatçı için salon katılımlarıyla başlamıştır. 2 Şubat–11 Mart 1934 tarihleri arasında Grand Palais'de açılan Société des artistes indépendants'ın 45. sergisinin kataloğunda Asaf, 7, rue Léopold-Robert (14. bölge) adresiyle ve "Peintures" (Resimler) başlıklı 154 ve 155 numaralı iki eserle kayıtlıdır (Société des artistes indépendants, 1934, s. 49). 1934 baharında ise Salon des Tuileries'de yer almıştır. *Paris-Midi*'nin "Les Arts" başlığı altında yayımlanan salon değerlendirmesi, Néo-Parnasse'ta açılan salonun zemin katında sanatçının "her zaman biraz 'Henri-Matisse'" olan tuvallerini anar (*Paris-Midi*, 20 Mayıs 1934, s. 2). Aynı günlerde sanatçı Galerie Carmine'de, Friesz, Lhote ve Kisling'in "patron" olarak gösterildiği ve yalnızca açık renkli eserlerden oluşan bir sergide de yer almıştır. Maximilien Gauthier bu sergiyi hem *L'Intransigeant*'ta hem de *L'Art vivant*'ta ele almış ve Asaf'ı Francis Gruber, Guidette Carbonell, John Cox, Pierre Vérité ve Roger Worms ile birlikte anılmaya değer gençler arasında saymıştır (*L'Intransigeant*, 24 Mayıs 1934, s. 6; *L'Art vivant*, 1934, s. 327). Temmuz 1934'te ise *Comœdia*, Van den Berg kitabevinde satılan *Gazette de France et d'Italie* adlı haftalık sanat ve edebiyat dergisinin ilk sayısını duyurmuştur; sayıda yer alan sanatçılar arasında Despiau, Luka, Terechkovitch, Tozzi, Leonor Fini ve Lilly Steiner ile birlikte Asaf da anılmaktadır (*Comœdia*, 17 Temmuz 1934, s. 2).

1935'te sanatçı yeniden Salon des Indépendants'ta yer almıştır: 18 Ocak–3 Mart 1935 tarihli 46. serginin kataloğunda 172, rue de Vanves (14. bölge) adresiyle ve her biri 1.000 frank fiyatla listelenen "L'automne" (Sonbahar) ve "Peinture" (Resim) adlı iki eserle kayıtlıdır (Société des artistes indépendants, 1935, s. 22). Şubat 1935 tarihli kayıtlar ise Jeune Europe çevresine ilişkin bilgileri tamamlamaktadır. *La Liberté*, galerinin 8 Şubat 1935'te 18, boulevard Edgar-Quinet'de "Hayvanlar, Meyveler, Çiçekler" (Bêtes, Fruits, Fleurs) başlıklı desen, guaş ve suluboya sergisiyle yeniden açılacağını duyurur (*La Liberté*, 1 Şubat 1935, s. 4). *La Semaine à Paris*'e göre "M. Aniante'nin kurduğu grup, 18, boulevard Edgar-Quinet'de yeniden canlanmaktadır". Haberde öne çıkarılan sanatçılar arasında "serebral çizgisiyle Mario Tozzi", "ünlü balıklı natürmortuyla Gruber" ve "coşkuyla özetleyen Halé Asaf" (qui résume avec verve) bulunmaktadır. Grupta Madeleine Luka, Lilly Steiner, Zina Gauthier ve Jean Janin ile Giorgio de Chirico ve Filippo de Pisis'in de yer aldığı belirtilmektedir (*La Semaine à Paris*, 22 Şubat 1935, s. 47). Aralık 1933'teki kapanış haberiyle birlikte bu kayıtlar, galerinin etkinliğinin kesintili biçimde sürdüğünü ve grubun 1935'te başka bir adreste yeniden sergi açtığına işaret etmektedir. Aynı yılın Eylül ayında yayımlanan *Jeune Europe: cahiers d'art et de poésie* dergisinin üçüncü sayısında da Hale Asaf'ın adı, Aniante, Arp, Audiberti, Brecht, Chirico, Eliot, Moravia ve Pasternak gibi isimlerin yer aldığı katkıcılar listesinde "Halé-Asaf" biçiminde geçmektedir. Dergide, "Halé Asaf, 1935" künyesini taşıyan ve ayna önünde telli bir çalgı çalan bir kadın figürü ile havada uçan bir çocuk figürünü gösteren bir desen, Gisèle Prassinos'un "Chevelure arrogante" başlıklı metninin yer aldığı sayfada basılmıştır (Şekil 6) (*Jeune Europe*, Eylül 1935, ss. 1, 8). Dergi, 120, boulevard du Montparnasse'taki R. Van den Berg kitabevinde satılmaktadır.

Şekil 6. "Halé Asaf, 1935" Künyeli Desen (*Jeune Europe*, no. 3, Eylül 1935, s. 8, ayrıntı)

Kaynak: *Jeune Europe* (Eylül 1935, s. 8); gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France.

1935'in geri kalanında sanatçı Paris salonlarındaki görünürlüğünü sürdürmüştür. *Beaux-Arts*'ta Mayıs 1935'te çıkan bir salon değerlendirmesi sanatçının tuvallerinin "sinirden yoksun" (manquent de nerf) olduğunu yazar (*Beaux-Arts*, 24 Mayıs 1935, s. 3). 1 Kasım–8 Aralık 1935 tarihli Salon d'Automne kataloğunda ise Asaf, iletişim adresi olarak "Galerie Jeune Europe, 18, boulevard Edgar-Quinet" gösterilerek "Paysage" (Manzara) ve "Jeune fille" (Genç Kız) adlı iki resimle kayıtlıdır (Salon d'automne, 1935, s. 114). Fransız resmî makamlarınca derlenen *Bulletin périodique de la presse russe*, *Izvestia*'ya dayanarak 31 Aralık 1935'te Moskova'da bir Türk resim sergisinin açıldığını, eski kuşağın sergide Feyhaman, Çallı İbrahim ve Vecihi ile temsil edildiğini ve sergileyen ressamlar arasında tek kadının "Mme Halé Assaf" olduğunu bildirmektedir (*Bulletin périodique de la presse russe*, 16 Ocak 1936, s. 12). Bu kayıt, sanatçının Paris'te yaşarken Türk resminin yurt dışındaki toplu bir sergisinde de yer aldığını göstermektedir.

1936 baharı, sanatçının adının en sık geçtiği dönemlerden biridir. 2 Mart 1936'da Petit Palais'de, Kont Emanuele Sarmiento'nun Paris şehrine bağışladığı ve büyük bölümü Paris Okulu ile İtalyan sanatçılarına ait yaklaşık seksen eserden oluşan koleksiyon için ayrılan salon açılmıştır. *Comœdia*'da Gaston Poulain, Suzanne Valadon, Vlaminck, Picasso, Campigli ve Kisling'in eserleri arasında "Asaf Halé'nin hafif ve zarif bir buketi"ni (un bouquet léger et délicat) anar (*Comœdia*, 1 Mart 1936, s. 3). *Mouseion*'un Mart 1936 ekinde bağışta eserleri bulunan sanatçılar arasında Chagall, de Chirico, Severini, Lhote, Picasso, Campigli ve Kisling ile birlikte "Asaf Halé" de sayılmakta (*Mouseion*, Mart 1936, s. 39), *L'Art et les artistes* ise salondaki tek çiçek resminin "Asaf Halé'nin gerçekten çok iyi olmuş beyaz krizantemleri" olduğunu yazmaktadır (*L'Art et les artistes*, Mart 1936, s. 58). Bu kayıtlar, sanatçıya ait bir resmin Sarmiento bağışına ayrılan salonda gösterildiğini belgelemektedir. Bununla birlikte basın yazıları tek başına eserin Petit Palais envanterine hangi statüde ve hangi tarihte kaydedildiğini kanıtlamaz; mülkiyet durumu ve bugünkü yeri müzenin envanterinden ayrıca araştırılmalıdır. *Beaux-Arts*'ın Temmuz 1936 tarihli bir yazısı da sanatçının "Beyaz Krizantemler"ine (Chrysanthèmes blancs) "bir Uzakdoğu ustasınınki kadar saf bir doğa duygusu" kattığını yazar (*Beaux-Arts*, 10 Temmuz 1936, s. 1). Mayıs 1936'da sanatçı Néo-Parnasse'taki Salon des Tuileries'de yer almıştır. *Comœdia*'nın salon yazısındaki değerlendirme olumsuzdur: "Halé Asaf kırılgan çizgide ve kıvamsız renkte kalıyor" (*Comœdia*, 21 Mayıs 1936, s. 3). *Le Temps* aynı salonu anlatırken sanatçının figürlerini V. Falk, Pierre Vérité, Madeleine Luka ve Verhoeven'inkilerle birlikte anmaktadır (*Le Temps*, 22 Mayıs 1936, s. 4). *Le Crapouillot*'nun Haziran 1936 sayısındaki kısa bir not da sanatçıyı "sevimli ve tutarsız" (gentille et

inconsistante) diye niteler (*Le Crapouillot*, Haziran 1936, s. 6).

Ekim–Kasım 1936'da sanatçı, Bordeaux'daki dokuzuncu Indépendants bordelais salonunda Parisli konuk sergiciler arasında yer almıştır (*La Petite Gironde*, 25 Ekim 1936, s. 4). Aynı günlerde *La France de Bordeaux et du Sud-Ouest* de Asaf'ın "bir konudan çıkardığı zarif şeylerle" izleyiciyi büyülemeyi sürdürdüğünü yazar (*La France de Bordeaux et du Sud-Ouest*, 7 Kasım 1936, s. 4). 1937'de ise sanatçının adı, Paris Uluslararası Sanat ve Teknik Sergisi'nin resmî genel kataloğunun sergiciler dizininde yer almaktadır (Exposition internationale des arts et des techniques dans la vie moderne, 1937, s. 907).

Tablo 1. Gallica'da Hale Asaf'a İlişkin Tespit Edilen Kayıtlar (1932–1938)

Tarih	Yayın	Bağlam	Hale Asaf'a ilişkin kayıt
10.03.1932	*L'Italie nouvelle*, s. 3	Jeune Europe, karma	Bottet, Corbellini, Holy, Janin ile; 11–29 Mart
19.03.1932	*Paris-Midi*, s. 2	Jeune Europe, karma (G.-J. Gros)	"une jeune Turque"; Matisse etkisi, kişilik
30.03.1932	*La Liberté*, s. 2	Jeune Europe, karma	"délicieuses et personnelles"
03.05.1932	*La Liberté*, s. 6	Tanıtım yazısı (A. Aniante)	"ambassadrice artistique"; Zogu portresi
24.06.1932	*La Semaine à Paris*, s. 10	Kişisel sergi duyurusu, Jeune Europe	"Du 1er au 15 juillet"
01.07.1932	*La Semaine à Paris*, s. 9	Kişisel sergi duyurusu, Jeune Europe	Ziyaret saatleri: 16–19
02.07.1932	*Comœdia*, s. 3	Kişisel sergi, 46, rue Vavin (Le Rapin)	"Mlle Halé Asaf, expose"
08.07.1932	*La Semaine à Paris*, ss. 8–9	Kişisel sergi kataloğu ve galeri programı (aynı sayı)	Önsözden "le sens du monde"; sergi 15 Temmuz'a kadar
13.07.1932	*Comœdia*, s. 3	Yayın duyurusu: Salon des Tuileries 1932 özel sayısı	Despiau, Orloff, Gimond vd. ile sanatçılar listesinde
15.07.1932	*La Liberté*, s. 2	Kişisel sergi (R. d. N.)	"tout à fait remarquable"
30.12.1932	*Beaux-Arts*, s. 2	Kişisel sergi, rue Vavin	"La petite exposition"; Matisse etkisi
07.01.1933	*Comœdia*, s. 3	Jeune Europe, karma (Le Rapin)	Menkès, Terechkovitch, Medici vd. ile birlikte
12.01.1933	*Paris-Midi*, s. 2	Jeune Europe, karma (G.-J. Gros)	Matisse etkisi ve "dons personnels"
24.03.1933	*Une semaine de Paris*, s. 18	Jeune Europe, karma	Cox, Despierre, Gruber, Holy ile; 10 Nisan'a kadar
31.03.1933	*Une semaine de Paris*, s. 21	Jeune Europe, karma	Aynı sergi, ikinci duyuru
31.03.1933	*Beaux-Arts*, s. 2	Jeune Europe, karma	Holy, Luka, Despierre ile
07.04.1933	*Une semaine de Paris*, s. 20	Jeune Europe, karma	Aynı sergi, üçüncü duyuru
11.04.1933	*La Liberté*, s. 2	Jeune Europe, karma	"les fines visions"
07.07.1933	*La Semaine à Paris*, s. 16	Galerie Dru, karma	Adler, Cox, Gruber, Hanau ile birlikte
09.07.1933	*La Liberté*, s. 4	Yazı ve portre (A. Aniante)	"Ahmet Hachim, vu par Halé Asaf"
14.07.1933	*La Semaine à Paris*, s. 11	Galerie Dru, karma	Aynı sergi, ikinci duyuru
28.10.1933	*Notre temps*, s. 3	Roma sergisi duyurusu	Aniante'nin sunacağı sanatçılar arasında
01.11.1933	*La Petite Gironde*, s. 4	Bordeaux, Indépendants	"une fraîcheur et une naïveté charmantes"
05.11.1933	*La Vie bordelaise*, s. 4	Bordeaux, Indépendants	Manzara ressamları arasında
06.11.1933	*Paris-Midi*, s. 5	Galerie Carmine, karma (G.-J. Gros)	Matisse'e "hayranlık"
09.11.1933	*Le Journal*, s. 6	Galerie Carmine, karma	"les fruits et les fleurs de M. Asaf"
10.11.1933	*La Semaine à Paris*, s. 39	Galerie Carmine, 51, rue de Seine	Katılımcılar arasında
15.11.1933	*La Liberté*, s. 4	Jeune Europe, yeniden açılış	18 Kasım açılışı

Tarih	Yayın	Bağlam	Hale Asaf'a ilişkin kayıt
16.11.1933	*Comœdia*, s. 3	Jeune Europe, yeniden açılış (Le Rapin)	Luka, Gruber, Chapelain-Midy ile birlikte
16–30.11.1933	*Notre temps*, ss. 2–3 (12 sayı)	Jeune Europe, yeniden açılış	Galeri programında
08.12.1933	*Une semaine de Paris*, s. 42	Jeune Europe, kapanış	"le Turc Hali Asaf"
13.01.1934	*La Vie parisienne*, s. 625	FAM, Maison de France	Bir kız çocuğu portresi; olumsuz
02–03.1934	Indépendants kataloğu, s. 49	Salon des Indépendants, 45. sergi	Katalog no. 154 ve 155
1934	*L'Art vivant*, s. 327	Galerie Carmine, karma (M. Gauthier)	Gruber, Carbonell, Cox, Vérité ile birlikte
20.05.1934	*Paris-Midi*, s. 2	Salon des Tuileries	"toujours un peu « Henri-Matisse »"
24.05.1934	*L'Intransigeant*, s. 6	Galerie Carmine, karma (M. Gauthier)	"Citons Francis Gruber, Halé Asaf"
05–06.1934	FAM kataloğu, s. 7	FAM, Maison de France	Katalog no. 5 ve 6, iki resim
17.07.1934	*Comœdia*, s. 2	Dergi duyurusu: *Gazette de France et d'Italie*	Tozzi, Fini, Steiner ile birlikte
01–03.1935	Indépendants kataloğu, s. 22	Salon des Indépendants, 46. sergi	"L'automne", "Peinture"
01.02.1935	*La Liberté*, s. 4	Jeune Europe, 18, bd Edgar-Quinet	8 Şubat açılışı; katılımcılar arasında
22.02.1935	*La Semaine à Paris*, s. 47	Groupe Jeune Europe, 18, bd Edgar-Quinet	"qui résume avec verve"
24.05.1935	*Beaux-Arts*, s. 3	Salon değerlendirmesi	"manquent de nerf"
30.05.1935	*Le Petit Parisien*, s. 4	FAM, Bernheim-Jeune	"une Imagerie en mauve"
14.06.1935	*Une semaine de Paris*, s. 47	Fotoğraf, Bernheim-Jeune	"L'Enfant malade"
09.1935	*Jeune Europe*, no. 3, ss. 1, 8	Dergi	Katkıcılar listesi; "Halé Asaf, 1935" künyeli desen
11–12.1935	Salon d'Automne kataloğu, s. 114	Salon d'Automne	"Paysage", "Jeune fille"
16.01.1936	*Bulletin périodique de la presse russe*, s. 12	Moskova, Türk resim sergisi	"une seule femme, Mme Halé Assaf"
01.03.1936	*Comœdia*, s. 3	Petit Palais, Sarmiento bağışı (G. Poulain)	"un bouquet léger et délicat"
03.1936	*Mouseion*, ek, s. 39	Petit Palais, Sarmiento bağışı	Chagall, de Chirico, Picasso ile aynı listede
03.1936	*L'Art et les artistes*, s. 58	Petit Palais, Sarmiento bağışı	"les chrysanthèmes blancs"
04.03.1936	*Le Temps*, s. 3	FAM, 83, Faubourg Saint-Honoré	Natürmort gönderenler arasında
05.03.1936	*Candide*, s. 10	FAM, Bernheim-Jeune	"les envois d'Hermine David … Hale Asaf"
12.03.1936	*Le Journal*, s. 9	FAM, 83, Faubourg Saint-Honoré	"Jeune mère en rose"
21.05.1936	*Comœdia*, s. 3	Salon des Tuileries	"le trait fragile, la couleur sans consistance"
22.05.1936	*Le Temps*, s. 4	Salon des Tuileries	Figürler arasında; "MM. … Hali-Asaf"
06.1936	*Le Crapouillot*, s. 6	Sanat notu	"gentille et inconsistante"
10.07.1936	*Beaux-Arts*, s. 1	Sanat notu	"Chrysanthèmes blancs"
25.10.1936	*La Petite Gironde*, s. 4	Bordeaux, Indépendants bordelais	Parisli sergiciler arasında
07.11.1936	*La France de Bordeaux*, s. 4	Bordeaux, Indépendants bordelais	"ce qu'elle tire d'exquis d'un sujet"
1937	Uluslararası Sergi kataloğu, s. 907	1937 Paris Uluslararası Sergisi	Sergiciler dizininde

Tarih	Yayın	Bağlam	Hale Asaf'a ilişkin kayıt
08–09.1937	FAM kataloğu, s. 11	FAM, Pavillon des expositions	Katalog no. 39: "Intérieur"
20.08.1937	*Paris-Midi*, s. 2	FAM (G.-J. Gros)	"peintres tumultueux"; "recherches et synthèses"
18.03.1938	*Paris-Midi*, s. 2	FAM, Galerie Charpentier (G.-J. Gros)	"tendent à la simplification"
03.06.1938	*Le Temps*, s. 4	Salon des Tuileries	"un petit paysage"; "M. Hali Asaf"
04.06.1938	*Paris-Midi*, s. 2	Ölüm haberi	Salon des Tuileries; Laennec Hastanesi
01.11.1938	*Mercure de France*, ss. 635–653	Anı metni	Aniante, "La Tempête"

Kaynak: Gallica (BnF) taramasına dayalı yazar dökümü. Aynı sergiyle ilgili birden fazla yayın kaydı ayrı satırlarda gösterilmiştir; kayıt sayısı, farklı sergi sayısına eşit değildir. *Notre temps*'ın 16–30 Kasım 1933 arasındaki on iki sayısı (16 Kasım, s. 3; 18, 20–26 ve 28–30 Kasım, s. 2) tek satırda gösterilmiştir. *Beaux-Arts* kayıtları Gallica'nın metin içi arama sonucunda görüntülenen bölümlere dayanmaktadır. Parantez içindeki adlar, imzası belirlenebilen yazıların yazarlarıdır.

Tablo 1'deki yetmiş yedi kayıt, aynı sergiye ilişkin birden fazla haberi ayrı satırlarda gösterdiği için ayrı sergilerin sayısını vermez. Kayıtlar sergi düzeyinde birleştirildiğinde 1932–1938 arasında en az yirmi altı sergi etkinliği saptanmaktadır: iki kişisel sergi, beş Jeune Europe karma ya da grup sergisi, üç galeri sergisi, üç Salon des Tuileries, iki Salon des Indépendants, bir Salon d'Automne, altı FAM sergisi, Bordeaux'daki iki Indépendants salonu, Moskova'daki Türk resim sergisi ve 1937 Paris Uluslararası Sergisi. Petit Palais'deki Sarmiento bağışı salonu ise bunlara eklenen bir müze koleksiyonu sunumudur; böylece toplam yirmi yedi ayrı sergilenme/görünürlük olayı belgelenmektedir (Tablo 2). Altı kayıt sergiye değil, yayınlara ilişkindir: Aniante'nin 1932 tanıtım yazısı ve 1933'teki Ahmet Haşim yazısı, 1932 Salon des Tuileries özel sayısı, *Gazette de France et d'Italie*, *Jeune Europe* dergisi ve Aniante'nin anı metni. Beş kayıt ise belirli bir sergiyle güvenle eşleştirilememiştir: *Notre temps*'ın Roma sergisi duyurusu, *Beaux-Arts*'ın Mayıs 1935 ve Temmuz 1936 tarihli notları, *Une semaine de Paris*'in Haziran 1935 tarihli fotoğraf altyazısı ve *Le Crapouillot*'nun Haziran 1936 tarihli notu.

Tablo 2. Kayıtların Belgelediği Sergiler ve Müze Sunumu (1932–1938)

Tarih	Sergi ve mekân	Tür	Dayanak kayıtlar (Tablo 1)
Mart 1932	Jeune Europe galerisi, 46, rue Vavin	Galeri, karma	10.03, 19.03, 30.03.1932
1–15 Temmuz 1932	Jeune Europe galerisi, 46, rue Vavin	Kişisel	24.06, 01.07, 02.07, 08.07, 15.07.1932
Aralık 1932	rue Vavin'de bir galeri	Kişisel	30.12.1932
Ocak 1933	Jeune Europe galerisi, 46, rue Vavin	Galeri, karma	07.01, 12.01.1933
Mart–Nisan 1933	Jeune Europe galerisi, 46, rue Vavin	Galeri, karma	24.03, 31.03 (iki kayıt), 07.04, 11.04.1933
Temmuz 1933	Galerie Dru, 11, rue Montaigne	Galeri, karma	07.07, 14.07.1933
Kasım 1933	Indépendants, Bordeaux	Salon (Paris dışı)	01.11, 05.11.1933
Kasım 1933	Galerie Carmine, 51, rue de Seine	Galeri, karma	06.11, 09.11, 10.11.1933
Kasım–Aralık 1933	Jeune Europe galerisi, yeniden açılış	Galeri, karma	15.11, 16.11, 16–30.11, 08.12.1933
Ocak 1934	FAM, Maison de France	Kadın sanatçılar	13.01.1934
2 Şubat–11 Mart 1934	Salon des Indépendants, Grand Palais	Salon	Indépendants kataloğu 1934
Mayıs 1934	Salon des Tuileries, Néo-Parnasse	Salon	20.05.1934
Mayıs 1934	Galerie Carmine	Galeri, karma	1934 (*L'Art vivant*), 24.05.1934
24 Mayıs–10 Haziran 1934	FAM, Maison de France	Kadın sanatçılar	FAM kataloğu 1934
18 Ocak–3 Mart 1935	Salon des Indépendants, Grand Palais	Salon	Indépendants kataloğu 1935

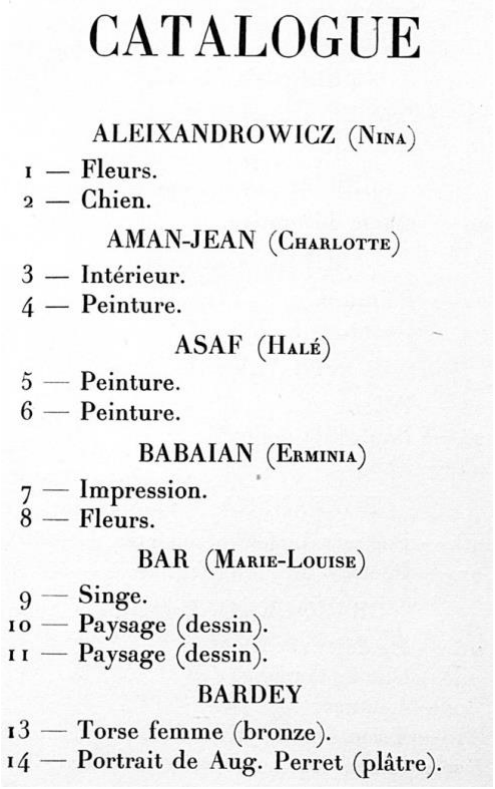
Tarih	Sergi ve mekân	Tür	Dayanak kayıtlar (Tablo 1)
Şubat 1935	Groupe Jeune Europe, 18, bd Edgar-Quinet	Grup	01.02, 22.02.1935
Mayıs–Haziran 1935	FAM, Bernheim-Jeune	Kadın sanatçılar	30.05.1935
1 Kasım–8 Aralık 1935	Salon d'Automne, Grand Palais	Salon	Salon d'Automne kataloğu 1935
Aralık 1935	Türk resim sergisi, Moskova	Toplu ulusal sergi (yurt dışı)	16.01.1936
Mart 1936	Petit Palais, Sarmiento bağışı salonu	Müze koleksiyonu sunumu	01.03.1936, *Mouseion*, *L'Art et les artistes*
Mart 1936	FAM, Bernheim-Jeune (83, Faubourg Saint-Honoré)	Kadın sanatçılar	04.03, 05.03, 12.03.1936
Mayıs 1936	Salon des Tuileries, Néo-Parnasse	Salon	21.05, 22.05.1936
Ekim–Kasım 1936	Indépendants bordelais, Bordeaux	Salon (Paris dışı)	25.10, 07.11.1936
1937	Paris Uluslararası Sanat ve Teknik Sergisi	Uluslararası sergi	Resmî katalog, 1937
20 Ağustos–4 Eylül 1937	FAM, Pavillon des expositions	Kadın sanatçılar	FAM kataloğu 1937, 20.08.1937
Mart 1938	FAM, Galerie Charpentier	Kadın sanatçılar	18.03.1938
Haziran 1938	Salon des Tuileries	Salon	03.06, 04.06.1938

Kaynak: Tablo 1'deki kayıtlara dayanarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Femmes Artistes Modernes Sergileri (1934–1938)

Galeri sergilerinin ve salonların yanında Hale Asaf'ın Paris'teki görünürlüğünün ikinci kanalı, Marie-Anne Camax-Zoegger'in başkanlığındaki Société des Femmes Artistes Modernes'in (FAM) sergileridir. Taranan kayıtlar, sanatçının 1934–1938 arasında derneğin her yılki sergisinde yer aldığını ortaya koymaktadır. 1934'te sanatçı derneğin iki sergisinde görülmektedir. Ocak 1934'te *La Vie parisienne*'in "Le coin des arts" sütunu, 101, avenue des Champs-Élysées'deki Maison de France'ta açılan FAM sergisini anlatırken sanatçının bir kız çocuğu portresini sert bir dille eleştirir: yazara göre "şaşı bakan çirkin bir küçük kız"ı gösteren bu portre "bir teratoloji el kitabını resimlemeye ayrılabilirdi" (*La Vie parisienne*, 13 Ocak 1934, s. 625). 24 Mayıs–10 Haziran 1934 tarihleri arasında yine Maison de France'ta açılan serginin kataloğunda ise "ASAF (Halé)" adıyla, "Peinture" (Resim) başlığını taşıyan 5 ve 6 numaralı iki eserle yer almaktadır (Şekil 7) (Femmes Artistes Modernes, 1934, s. 7). 20 Ağustos–4 Eylül 1937 tarihleri arasında Esplanade des Invalides'deki Pavillon des expositions'da açılan serginin kataloğunda ise 39 numaralı "Intérieur" (İç Mekân) ile kayıtlıdır (Femmes Artistes Modernes, 1937, s. 11). G.-J. Gros'un 1937 sergisine ilişkin değerlendirmesi, sanatçıyı "coşkulu ressamlar" (peintres tumultueux) arasında sayar ve onu "araştırmaları ve sentezleri asla ilgisiz bırakmayan" bir ressam olarak tanımlar (*Paris-Midi*, 20 Ağustos 1937, s. 2).

Şekil 7. Femmes Artistes Modernes 1934 Sergi Kataloğunda Hale Asaf'a Ait Kayıt (ayrıntı)

CATALOGUE

ALEIXANDROWICZ (Nina)
1 — Fleurs.
2 — Chien.

AMAN-JEAN (Charlotte)
3 — Intérieur.
4 — Peinture.

ASAF (Halé)
5 — Peinture.
6 — Peinture.

BABAIAN (Erminia)
7 — Impression.
8 — Fleurs.

BAR (Marie-Louise)
9 — Singe.
10 — Paysage (dessin).
11 — Paysage (dessin).

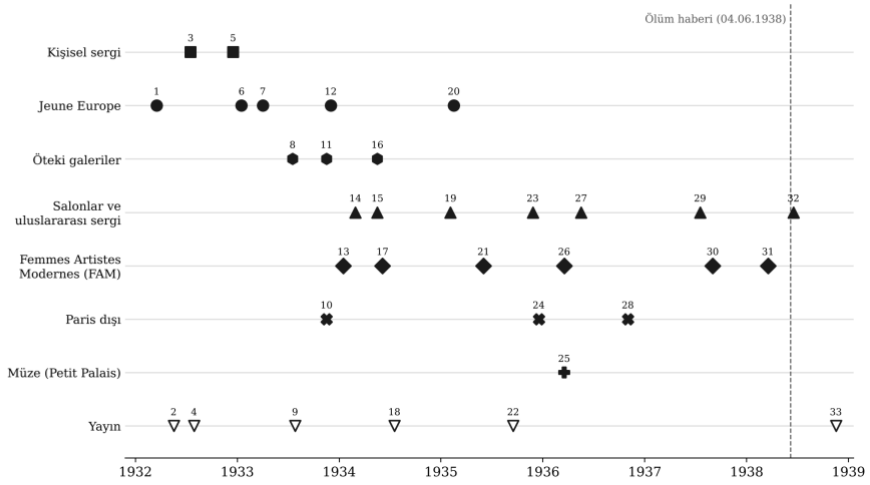
BARDEY
13 — Torse femme (bronze).
14 — Portrait de Aug. Perret (plâtre).

Kaynak: Femmes Artistes Modernes (1934); gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France.

Mayıs 1935'te *Le Petit Parisien*, Galerie Bernheim-Jeune'de (83, Faubourg Saint-Honoré) açılan FAM salonunda Hale Asaf'ın "Imagerie en mauve" (Leylak Rengi İmgeler) başlıklı resmini anmaktadır (*Le Petit Parisien*, 30 Mayıs 1935, s. 4). Birkaç hafta sonra *Une semaine de Paris*, sanatçının "L'Enfant malade" (Hasta Çocuk) adlı resminin fotoğrafını "Bernheim Jeune'de" notuyla yayımlamıştır (*Une semaine de Paris*, 14 Haziran 1935, s. 47); altyazı sergi adını vermediği için resmin aynı FAM salonunda gösterildiği kesinleştirilememektedir. Mart 1936'da aynı adreste açılan FAM sergisi üç ayrı yayında yer bulmuştur. *Le Temps* sanatçıyı natürmort gönderen ressamlar arasında sayar (*Le Temps*, 4 Mart 1936, s. 3). *Candide* onu Hermine David, Henriette Groll, Simone Gruet ve Suzanne Fegdal ile birlikte anar (*Candide*, 5 Mart 1936, s. 10). *Le Journal* ise Marie Laurencin, Suzanne Valadon ve Louise Hervieu'nün eserlerinin bulunduğu sergide "Halé Asaf'ın pembeler içinde Genç Anne'si"ni (Jeune mère en rose) kaydeder (*Le Journal*, 12 Mart 1936, s. 9). Bu başlıklar, Birnbaum'un FAM üyelerinin annelik konulu eserlerini karşılaştırdığı çalışması (Birnbaum, 2019) ve sanatçının yapıtlarında annelik ve çocukluk temalarının izini süren son çalışmalar (Budumlu İldeş, 2026) açısından ayrıca önem taşımaktadır. Mart 1938'de Galerie Charpentier'de açılan FAM sergisi hakkında G.-J. Gros'un yorumu ise kısadır: "Halé Asaf'ın araştırmaları yalınlaştırmaya yöneliyor" (*Paris-Midi*, 18 Mart 1938, s. 2).

Bu kayıtlar, Pollock'un modernist sanat tarihi yazımında kadın sanatçıların ayrı kategoriler altında ele alınmasına ilişkin tartışmasıyla birlikte okunabilir. Hale Asaf'ın adı FAM sergilerinde Valadon, Laurencin ve Hervieu gibi isimlerle aynı kaynaklarda geçmektedir. Aynı dönemde Gruber, Tozzi ve de Chirico gibi erkek ressamların yer aldığı galeri sergilerinde ve Salon des Tuileries, Salon des Indépendants ve Salon d'Automne gibi genel salonlarda da görünmesi, tek bir sergi kategorisiyle sınırlı olmadığını gösterir. Ancak aynı haberde anılmak, sanatçılar arasında doğrudan iş birliği veya eşit tanınırlık bulunduğunu kanıtlamaz. Şekil 8, belgelerden saptanan sergi ve yayın olaylarını zaman çizelgesi üzerinde göstermektedir.

Şekil 8. Hale Asaf'ın Paris Yıllarına İlişkin Sergi ve Yayın Kayıtları (1932–1938)

1. Jeune Europe, karma (Mart 1932)
2. Aniante, "La petite Turque" (May. 1932)
3. Jeune Europe, 46, rue Vavin (1–15 Tem. 1932)
4. Salon des Tuileries 1932 özel sayısı (Tem. 1932)
5. rue Vavin, küçük sergi (Ara. 1932)
6. Jeune Europe, karma (Oca. 1933)
7. Jeune Europe, karma (Mart–Nis. 1933)
8. Galerie Dru (Tem. 1933)
9. Ahmet Haşim portresi, La Liberté (Tem. 1933)
10. Indépendants, Bordeaux (Kas. 1933)
11. Galerie Carmine (Kas. 1933)
12. Jeune Europe, yeniden açılış ve kapanış (Kas.–Ara. 1933)
13. FAM, Maison de France (Oca. 1934)
14. Salon des Indépendants (Şub.–Mart 1934)
15. Salon des Tuileries (May. 1934)
16. Galerie Carmine (May. 1934)
17. FAM, Maison de France (May.–Haz. 1934)
18. Gazette de France et d'Italie (Tem. 1934)
19. Salon des Indépendants (Oca.–Mart 1935)
20. Groupe Jeune Europe (Şub. 1935)
21. FAM, Bernheim-Jeune (May.–Haz. 1935)
22. Jeune Europe dergisi, no. 3 (Eyl. 1935)
23. Salon d'Automne (Kas.–Ara. 1935)
24. Türk resim sergisi, Moskova (Ara. 1935)
25. Petit Palais, Sarmiento bağışı (Mart 1936)
26. FAM, Bernheim-Jeune (Mart 1936)
27. Salon des Tuileries (May. 1936)
28. Indépendants bordelais, Bordeaux (Eki.–Kas. 1936)
29. 1937 Paris Uluslararası Sergisi
30. FAM, Pavillon des expositions (Ağu.–Eyl. 1937)
31. FAM, Galerie Charpentier (Mart 1938)
32. Salon des Tuileries (Haz. 1938)
33. Mercure de France, "La Tempête" (Kas. 1938)

Kaynak: Tablo 1 ve Tablo 2'deki kayıtlara dayanarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Fransız Eleştirisinde Hale Asaf: "Genç Türk"ten "Araştırma"ya

Tablo 1'deki değerlendirmeler bir arada okunduğunda, eleştiri dilinde dönemlere göre farklılaşan bazı eğilimler görülmektedir. Bu eğilimler okunurken kaynakların dağılımı göz önünde tutulmalıdır. Sanatçıyı en uzun süre izleyen eleştirmen, *Paris-Midi*'nin "La Semaine artistique" sütununu yazan G.-J. Gros'tur; Mart 1932, Ocak ve Kasım 1933, Ağustos 1937 ve Mart 1938 tarihli beş imzalı değerlendirme ona aittir. Bunların yanında *La Liberté*, *Beaux-Arts*, *Comœdia*, *Le Temps*, *La Vie parisienne* ve Bordeaux basınındaki çoğu imzasız değerlendirmeler, farklı eleştirmenlerin sesini de kayda geçirmektedir. Ayrıca sanatçının erken imgesinin bir bölümü, galerinin yöneticisi Aniante'nin kendi yazılarında kurulmuştur. 1932 tarihli kaynaklarda sanatçının Türk kimliği, Doğu sanatına ilişkin beklentiler ve Matisse etkisi öne çıkar; Aniante'nin sanatçıyı yeni Türkiye'nin Paris'teki "sanat elçisi" olarak sunması da bu çerçeveyi besler (*La Liberté*, 3 Mayıs 1932, s. 6). Bu çerçeve, iki savaş arası Paris'te yabancı sanatçıların kökenleri üzerinden sınıflandırılmasına ilişkin tartışmalarla birlikte düşünülebilir (Golan, 1985). Yine de bu ifadeler bütün Fransız eleştirmenlerin ortak tutumunu değil, taramada bulunan belirli yazıların kullandığı çerçeveleri yansıtır.

1932 sonundan itibaren bu referansların yanında sanatçının kişisel katkısını vurgulayan ifadeler belirir: *Beaux-Arts*'ın Aralık 1932'de sözünü ettiği "istemsiz cüretler", Gros'un "yadsınamaz kişisel yetenekler" ve "avangard klişelerinden kaçınma" nitelemeleri, *La Petite Gironde*'un "tazelik ve saflık" vurgusu ve *La Semaine à Paris*'in "coşkuyla özetleme" ifadesi bu türdendir. 1937 ile Mart 1938 tarihli FAM değerlendirmelerinde "araştırma", "sentez" ve "yalınlaştırma" gibi biçimsel kavramlar öne çıkar. Bununla birlikte değişim tek yönlü veya eksiksiz değildir. 1934 Salon des Tuileries yazısı Matisse göndermesini sürdürür; *Beaux-Arts* 1936'da sanatçının beyaz krizantemlerini "bir Uzakdoğu ustası"nın doğa duygusuyla karşılaştırarak Doğu'ya yapılan göndermeyi başka bir biçimde yeniden kurar; Haziran 1938'deki ölüm haberinde de Matisse göndermesi ve sanatçının kökeni yeniden gündeme gelir. Olumsuz değerlendirmeler de 1934–1936 arasında yoğunlaşır: *La Vie parisienne* Ocak 1934'te bir çocuk portresini alaycı bir dille eleştirir,

Beaux-Arts Mayıs 1935'te tuvallerin "sinirden yoksun" olduğunu yazar, *Comœdia*'nın 1936 Salon des Tuileries yazısı "kırılgan çizgi" ve "kıvamsız renk"ten söz eder, *Le Crapouillot* ise aynı yıl sanatçıyı "sevimli ve tutarsız" bulur. Maximilien Gauthier'nin 1934'te sanatçıyı Carmine galerisinde dikkati hak eden gençler arasında sayması ve Bordeaux basınının olumlu notları ise bu yargılarla aynı yıllara aittir. Bourdieu'nün yaklaşımıyla bu belgeler, sanatçının farklı yayın organlarında farklı biçimlerde konumlandırıldığını ve bazı eleştirmenler tarafından biçimsel tartışmalar içinde değerlendirildiğini düşündürmektedir; ancak bu kaynak grubundan Paris eleştirisinin tümüne ilişkin genelleme yapılamaz. Tablo 3, kayıtlar arasındaki farklı çerçeveleri özetlemektedir.

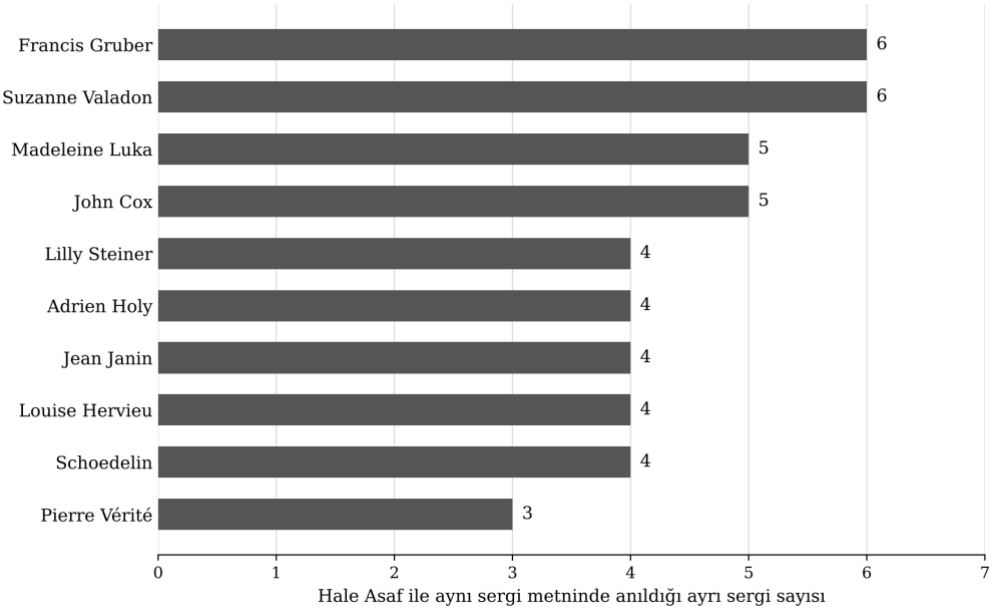
Tablo 3. Fransız Eleştirisinde Hale Asaf'a İlişkin Niteleme Biçimleri

Dönem	Öne çıkan çerçeve	Örnek ifade (kaynak)
1932	Ulusal köken ve Doğu	"une jeune Turque"; "Nous sommes loin des enluminures des artistes ottomans" (*Paris-Midi*, 19.03.1932); "la nouvelle Turquie a son ambassadrice artistique à Paris" (*La Liberté*, 03.05.1932); "L'avenir est à une Turque!" (*La Semaine à Paris*, 08.07.1932)
1932–1934	Matisse etkisi	"troublée … par les contrastes les plus violents de Matisse" (*Paris-Midi*, 19.03.1932); "a pu être influencée par Henri-Matisse" (*Beaux-Arts*, 30.12.1932); "toujours un peu « Henri-Matisse »" (*Paris-Midi*, 20.05.1934)
1932–1936	Kişisel yetenek, tazelik	"délicieuses et personnelles" (*La Liberté*, 30.03.1932); "dons personnels indéniables"; "évite les poncifs d'avant-garde" (*Paris-Midi*, 12.01.1933); "une fraîcheur et une naïveté charmantes" (*La Petite Gironde*, 01.11.1933); "résume avec verve" (*La Semaine à Paris*, 22.02.1935); "ce qu'elle tire d'exquis d'un sujet" (*La France de Bordeaux*, 07.11.1936)
1934–1936	Olumsuz değerlendirme	"une petite fille laide qui louche" (*La Vie parisienne*, 13.01.1934); "manquent de nerf" (*Beaux-Arts*, 24.05.1935); "le trait fragile, la couleur sans consistance" (*Comœdia*, 21.05.1936); "gentille et inconsistante" (*Le Crapouillot*, 06.1936)
1936	Konu ve duyarlık; Doğu göndermesi	"un bouquet léger et délicat" (*Comœdia*, 01.03.1936); "pur comme celui d'un maître de l'Extrême-Orient" (*Beaux-Arts*, 10.07.1936)
1937–1938	Biçimsel araştırma	"recherches et synthèses … jamais indifférentes" (*Paris-Midi*, 20.08.1937); "tendent à la simplification" (*Paris-Midi*, 18.03.1938)
Haziran 1938	Anma	"Disciple lointaine de Matisse"; "les vrais peintres de l'art vivant"; "d'origine égyptienne" (*Paris-Midi*, 04.06.1938)

Kaynak: Tablo 1'deki kayıtlara dayanarak yazar tarafından hazırlanmıştır. *Paris-Midi*'nin 19.03.1932, 12.01.1933, 20.08.1937 ve 18.03.1938 tarihli alıntıları G.-J. Gros, *La Liberté*'nin 03.05.1932 tarihli alıntısı A. Aniante imzalıdır. *Beaux-Arts* alıntıları Gallica'nın metin içi arama sonucunda görüntülenen bölümlerden aktarılmıştır.

Kayıtlarda sanatçıyla birlikte anılan adlar da onun Paris'teki sergi çevreleri hakkında ipucu vermektedir. Şekil 9, sergi metinlerinde Hale Asaf ile birlikte anılan sanatçıları, birlikte anıldıkları ayrı sergi sayısına göre göstermektedir. Sanatçıyla birlikte en sık anılan adlardan Francis Gruber, metinde ele alınan kayıtlarda 1933 baharında, Kasım 1933'te ve Şubat 1935'te Jeune Europe'ta, Temmuz 1933'te Galerie Dru'da ve Mayıs 1934'te Galerie Carmine'de Asaf ile aynı sergi haberlerinde geçmektedir. Madeleine Luka, John Cox, Adrien Holy ve Jean Janin de büyük ölçüde Jeune Europe ve rue de Seine galerileri çevresinde görülmektedir. Suzanne Valadon ise başta FAM sergileri ve Petit Palais'deki Sarmiento bağışı olmak üzere sanatçıyla aynı metinlerde geçmektedir. Bu dağılım, sanatçının iki ayrı çevrede görünür olduğunu düşündürmektedir: Aniante'nin Jeune Europe galerisi ile rue de Seine galerileri çevresindeki genç ressamlar ve FAM sergilerindeki kadın sanatçılar. Madeleine Luka ve Lilly Steiner'in adları ise galeri sergilerinin yanı sıra 1934'teki *Gazette de France et d'Italie* duyurusunda da sanatçıyla birlikte geçmekte, Luka 1936 Salon des Tuileries değerlendirmesinde de anılmaktadır. Şekil 9'daki sayılar, Tablo 1'deki kayıtların tam metinlerinde birlikte anılmaya dayanır; kişisel tanışıklığın, ortak çalışmanın veya bütün sergi katılımcılarının eksiksiz dökümü değildir. Paris sanat alanındaki genel konumuna ilişkin daha güçlü bir yargı için farklı arşivler de gereklidir.

Şekil 9. Hale Asaf ile Aynı Sergi Metinlerinde Anılan Sanatçılar (Ayrı Sergi Sayısı, 1932–1938)

Kaynak: Tablo 1 ve Tablo 2'deki kayıtlara dayanarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Kayıtlarda sanatçının adının yazımı da dikkat çekicidir. Ad, "Halé Asaf", "Hale Asaf", "Halé-Asaf", "Hale-Asaf", "Asaf Halé", "Halé Assaf" ve "H. Asaf" biçimlerinde geçmekte; bazı kayıtlarda sanatçı erkek ressam olarak anılmaktadır ("M. Halé Asaf", *La Petite Gironde*, 1 Kasım 1933; "M. Asaf", *Le Journal*, 9 Kasım 1933; "le Turc Hali Asaf", *Une semaine de Paris*, 8 Aralık 1933; "MM. … Hali-Asaf", *Le Temps*, 22 Mayıs 1936; "M. Hali Asaf", *Le Temps*, 3 Haziran 1938). Ölüm haberinde ise sanatçının "Mısır kökenli" olduğu yazılmıştır (*Paris-Midi*, 4 Haziran 1938, s. 2). Bu tutarsızlıklar, sanatçının adının basında düzenli olarak yer almakla birlikte, eleştirmenler için belirli bir kimlikle sabitlenmiş bir isim olmadığını düşündürmektedir.

Ölüm Haberi ve "La Tempête"

Hale Asaf 31 Mayıs 1938'de Paris'te hayatını kaybetmiştir (Pelvanoğlu, 2018, s. 84). Ölümü, Paris-Midi'nin 4 Haziran 1938 tarihli sayısında yalnızca sanatçının adını taşıyan kısa bir haberle duyurulmuştur:

Salon des Tuileries kapılarını açalı bir gün oldu ve ne yazık ki en sevimli katılımcılarından biri, Halé Asaf, hayatını kaybetti. Halé Asaf, resim sergilerinin sadık Parisli izleyicilerinin iyi tanıdığı bir Montparnasse siması. Ufacık tefecik, Mısır kökenli bu genç kadın, onu benimseyen ressamlar Paris'inde kendine ayrı bir yer edinmişti. Matisse'in uzak bir öğrencisi olarak araştırmaları onu yaşayan sanatın gerçek ressamları arasına yerleştirmişti; bu sanat için durmaksızın savaşmıştı. Zavallı sanatçı Laennec Hastanesi'nde hayatını kaybetti. Cenazesi cuma günü saat 15.30'da, Halé Asaf'ın son kez sergilendiği Salon des Tuileries'nin açılışının yapıldığı gün kaldırıldı (Paris-Midi, 4 Haziran 1938, s. 2; Şekil 10).

Şekil 10. *Paris-Midi*'de Yayımlanan Ölüm Haberi (4 Haziran 1938, s. 2, ayrıntı)

Halé Asaf

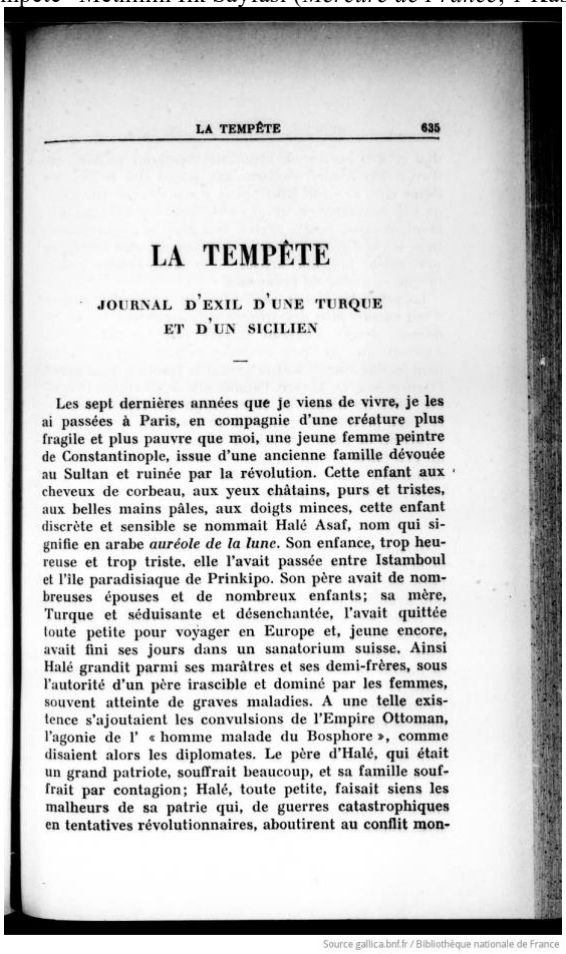
Depuis un jour le Salon des Tuileries a ouvert ses portes et voici, hélas ! que l'une de ses plus sympathiques exposantes, Halé Asaf, vient de mourir. Halé Asaf, une silhouette de Montparnasse que les Parisiens fidèles des expositions de peinture connaissaient bien. Toute petite, toute menue, cette jeune femme d'origine égyptienne s'était fait une place à part dans le Paris des peintres qui l'avait adoptée. Disciple lointaine de Matisse, ses recherches l'avaient classée dans les vrais peintres de l'art vivant, cet art pour lequel elle batailla sans trêve. La pauvre artiste vient de mourir à l'hôpital Laënnec. Ses obsèques ont eu lieu vendredi à 15 heures 30, ce même jour où eut lieu le vernissage du Salon des Tuileries où Halé

Kaynak: *Paris-Midi* (4 Haziran 1938, s. 2); gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France.

Haber, sanatçının cenazesinin 3 Haziran 1938 Cuma günü, Salon des Tuileries'nin açılış (vernisaj) gününde kaldırıldığını ve eserlerinin bu salonda yer aldığını belgelemektedir. *Le Temps*'ın 3 Haziran 1938 tarihli salon değerlendirmesi de I. ve II. salonlarda "M. Hali Asaf"a ait, "biraz yapmacık" ama renklerinde incelik bulunan "küçük bir manzara"dan söz etmektedir (*Le Temps*, 3 Haziran 1938, s. 4). Ölüm haberi, son yılların "araştırma" vurgusunu sürdürmekle birlikte Matisse göndermesine ve sanatçının kökenine de yeniden döner. Sanatçı burada "yaşayan sanat" (art vivant) için savaşan, araştırmalarıyla tanınan bir Montparnasse ressamı olarak anılmaktadır. Haber, sanatçının ekonomik koşullarına ilişkin doğrudan bir bilgi vermez; "zavallı sanatçı" ifadesi tek başına yoksulluğun kanıtı sayılamaz.

Aynı yılın Kasım ayında *Mercure de France* dergisi, Aniante'nin "La Tempête: Journal d'exil d'une Turque et d'un Sicilien" (Fırtına: Bir Türk Kadınının ve Bir Sicilyalının Sürgün Günlüğü) başlıklı uzun anı metnini yayımlamıştır (Aniante, 1938). Metin şöyle başlar: "Yaşadığım son yedi yılı Paris'te, benden daha kırılgan ve daha yoksul bir yaratıkla, Sultan'a bağlı eski bir aileden gelen ve devrimle yıkıma uğramış Konstantinopolisli genç bir kadın ressamla geçirdim" (Aniante, 1938, s. 635; Şekil 11). Aniante, sanatçının adının Arapçada "ayın hâlesi" anlamına geldiğini yazar, çocukluğunu İstanbul ile Büyükada arasında geçirdiğini, on dört yaşına gelmeden teyzesi Mihri'nin yanına Roma'ya gittiğini, eğitimini Montparnasse akademilerinde ve Berlin'de sürdürdüğünü anlatır. Babasının, Türk hükümetinin ve çocukluk arkadaşı olarak nitelediği Arnavutluk Kralı Zogu'nun genç sanatçıyı desteklediğini, Osmanlı döneminde Yargıtay başkanlığı yapan babasının Mustafa Kemal'in İstanbul'u denetimine almasından sonra görevini kaybedip bir süre Mısır'a sığındığını ve sanatçının geçimini sağlamak için İstanbul'da ve Bursa'da öğretmenlik yapmak zorunda kaldığını belirtir (Aniante, 1938, ss. 635–636). Başlıktaki "Fırtına" sözcüğü, Aniante'ye göre sanatçının huyu nedeniyle aldığı bir lakaptır (Aniante, 1938, s. 641).

Şekil 11. "La Tempête" Metninin İlk Sayfası (*Mercure de France*, 1 Kasım 1938, s. 635)

LA TEMPÊTE 635

LA TEMPÊTE

JOURNAL D'EXIL D'UNE TURQUE ET D'UN SICILIEN

—

Les sept dernières années que je viens de vivre, je les ai passées à Paris, en compagnie d'une créature plus fragile et plus pauvre que moi, une jeune femme peintre de Constantinople, issue d'une ancienne famille dévouée au Sultan et ruinée par la révolution. Cette enfant aux cheveux de corbeau, aux yeux châtains, purs et tristes, aux belles mains pâles, aux doigts minces, cette enfant discrète et sensible se nommait Halé Asaf, nom qui signifie en arabe *auréole de la lune*. Son enfance, trop heureuse et trop triste, elle l'avait passée entre Istamboul et l'île paradisiaque de Prinkipo. Son père avait de nombreuses épouses et de nombreux enfants; sa mère, Turque et séduisante et désenchantée, l'avait quittée toute petite pour voyager en Europe et, jeune encore, avait fini ses jours dans un sanatorium suisse. Ainsi Halé grandit parmi ses marâtres et ses demi-frères, sous l'autorité d'un père irascible et dominé par les femmes, souvent atteinte de graves maladies. A une telle existence s'ajoutaient les convulsions de l'Empire Ottoman, l'agonie de l' « homme malade du Bosphore », comme disaient alors les diplomates. Le père d'Halé, qui était un grand patriote, souffrait beaucoup, et sa famille souffrait par contagion; Halé, toute petite, faisait siens les malheurs de sa patrie qui, de guerres catastrophiques en tentatives révolutionnaires, aboutirent au conflit mon-

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Kaynak: Aniante (1938); gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France.

Metnin ilerleyen sayfalarında anlatı belirgin biçimde trajik bir tona bürünür. Aniante, sanatçıyı "yoksul, yalnız, hasta, gerçeklik duygusundan yoksun, geçimini sağlamaktan aciz" bir kadın olarak tanımlar ve onu terk etmesi hâlinde "günde bir sütlü kahve ve bir kruvasanla" Montparnasse kafelerinde birkaç ay içinde vereme yenik düşeceğini yazar. Ardından şu cümle gelir: "Böylece bu hafif Montparnasse macerası yıllar içinde, fark edilmeden, bir trajedinin bütün niteliklerini kazandı" (Aniante, 1938, s. 642). Metin bundan sonra sanatçının hastalığını, doktor ziyaretlerini ve hastane süreçlerini ayrıntılı biçimde anlatmaktadır (Aniante, 1938, ss. 642–643).

"La Tempête", Hale Asaf'ın Paris yıllarına ilişkin trajik anlatının bilinen en erken basılı biçimlerinden biridir. Metin Aniante'nin 1939'da İtalyanca yayımlanan anılarından önce, sanatçının ölümünden yaklaşık beş ay sonra Fransızca olarak yayımlanmıştır (Aniante, 1938; 1939). Türkçe literatürde öne çıkan yoksulluk ve hastalık vurgusu (Bal, 2015; Oto, 2023), sanatçının ailesine ve Kral Zogu ile ilişkisine dair ayrıntılarla birlikte bu metinde de yer almaktadır. Anlatıcının sanatçıyı "çocuk", "kırılgan" ve "Doğu'nun tuhaf kızı" olarak betimlemesi, metni tarafsız bir tanıklık olmaktan çok edebî bir anı olarak okumayı gerektirmektedir (Aniante, 1938, ss. 635–636). Yoksulluk imgesinin kendisi de yeni değildir. Aniante, 1932'deki tanıtım yazısında sanatçıyı kruvasan ve sütlü kahve çilesinden geçen, "midesi boş ama gülümseyen" bir Montparnasse figürü olarak sunmuştu (*La Liberté*, 3 Mayıs 1932, s. 6). Bu süreklilik, anı metnindeki yoksulluk vurgusunun hem bir tanıklık hem de yazarın sanatçıyı tanıtırken baştan beri kullandığı bir anlatı kalıbı olarak okunabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte anı metni basın kayıtlarıyla tümüyle karşıt değildir. Aniante de sanatçının bir yıl içinde Paris'in en iyi galerilerinde ilgiyle karşılandığını, yedi yılda yüzlerce eser ürettiğini ve birçok kez basının desteğini gördüğünü yazar; ancak bu başarıyı kendi yönlendirmesine bağlar (Aniante, 1938, s. 637). Basın ve katalog kayıtları ise sergileyen, eleştirilen ve gelişen bir ressamı kaydederken, anı metni anlatının ağırlığını yoksulluk ve hastalık içindeki kırılgan bir kadına vermektedir.

Tartışma

Bulgular, Hale Asaf'ın Paris yıllarını dönemin Fransız basını ve kataloglarından derlenen tarihli kayıtlarla belgelemektedir. Anı metinlerinde yoksulluk ve hastalık öne çıkarken, dönemin basını ve katalogları sanatçının iki kişisel sergisini, Jeune Europe çevresindeki ve öteki galerilerdeki karma sergileri, üç Salon des Tuileries'yi, iki Salon des Indépendants'ı, 1935 Salon d'Automne'unu, altı FAM sergisini, Bordeaux'daki iki salonu, Moskova'daki Türk resim sergisini, 1937 Paris Uluslararası Sergisi'ni ve Petit Palais'deki Sarmiento bağışını belgelemektedir. Yetmiş yedi kayıt yirmi altı sergi etkinliği ile bir müze koleksiyonu sunumunu belgelemekte, altı kayıt ise sergi dışı yayınlara ilişkin bulunmaktadır. Buna göre 1932–1938 arasına yayılan belgeler, sanatçının Paris yıllarının yalnızca kişisel bir çöküş anlatısıyla sınırlandırılamayacağını göstermektedir.

Türkçe literatürde bu anlatının nasıl biçimlendiğine ilişkin benzer bir örnek, Mihri Müşfik üzerine yapılan çalışmalarda da görülmektedir. Dağoğlu (2016, ss. 6–8), Taha Toros'un yayımladığı ve Mihri Müşfik'in son yıllarındaki pişmanlığının kanıtı olarak sıkça alıntılanan mektubun, aslında yeğeni Hale Asaf için duyduğu kaygıyı dile getirdiğini göstermiştir. Bu durum, iki sanatçının yaşamöykülerinin seçilmiş anı parçaları üzerinden kurulduğuna ve bu parçaların sonraki yazarlar tarafından bağlamından koparılarak tekrarlandığına işaret etmektedir. Hale Asaf örneğinde "La Tempête" ve onu izleyen İtalyanca anılar benzer bir işlev görmüş olabilir. Bu metinlerin Türkçe literatüre nasıl aktarıldığının ayrıntılı biçimde incelenmesi, ayrı bir araştırmanın konusudur.

Eleştiri dilindeki farklılaşma, Jauss'un beklenti ufku kavramı açısından değerlendirilebilir. 1932'deki yazılar sanatçının Türk kimliğini ve Doğu sanatından farklılaşmasını öne çıkarırken, başka değerlendirmelerde Matisse'e yapılan göndermeler belirgindir. 1937–1938 tarihli FAM eleştirilerinde biçimsel araştırmaya yönelik nitelemeler ağırlık kazanır. Bunun sanatçının üretimindeki dönüşümden mi, eleştirmenlerin alışkanlıklarından mı, yoksa farklı eleştiri bağlamlarından mı kaynaklandığı yalnızca bu belgelerle saptanamaz. Biçimsel araştırma vurgusunun büyük ölçüde aynı eleştirmenin, G.-J. Gros'un yazılarında görülmesi bu soruyu ayrıca karmaşıklaştırmaktadır; 1934–1936 arasındaki olumsuz yargılar, 1936'daki "Uzakdoğu ustası" benzetmesi ve 1938 ölüm yazısında eski kimlik ve Matisse göndermelerinin yeniden belirmesi de tek yönlü bir değişim fikrini sınırlar. Kimlik vurgusunun yalnızca eleştirmenlere ait olmadığı da görülmektedir: Aniante, sanatçıyı daha 1932'de yeni Türkiye'nin "sanat elçisi" olarak tanıtmıştır. *Paris-Midi*'nin 1933'teki "sokak köşesi" ve "limonlu natürmort" betimlemeleri, basında ve kataloglarda geçen "Paysage de Constantinople", "Imagerie en mauve", "L'Enfant malade", "Jeune fille", "Jeune mère en rose", "Chrysanthèmes blancs" ve "Intérieur" başlıkları ile 1938'deki "yalınlaştırma" nitelemesi, gelecekte eserlerin tarihlendirilmesine yardımcı olabilecek ipuçlarıdır; ancak eser ve sergi eşleştirmeleri için görsel ve köken araştırmaları da gerekir (Budumlu İldeş, 2026).

Kadın sanatçılar sergilerinin sanatçının görünürlüğündeki payı da değerlendirilmelidir. Tespit edilen yetmiş yedi kaydın dokuzu altı ayrı FAM sergisiyle ilgilidir. FAM sergileri, sanatçıya Valadon, Laurencin ve Hervieu gibi yerleşik isimlerle birlikte görünme imkânı sağlamıştır. Bununla birlikte bu sergilerin haberleri küçümseyici bir dil de taşıyabilmektedir. G.-J. Gros 1938'de FAM salonunun "erkeksilikten yoksun" olduğunu ve bazı kadın ressamların "fırçalarıyla zaman zaman düşüncesizce gevezelik ettiğini" yazar (*Paris-Midi*, 18 Mart 1938, s. 2). *L'Art et les artistes*'in 1936 yazısı ise Asaf'ın krizantemlerini anarken, günümüz kadınlarının artık kendilerine özgü konuları bulunmadığını belirtir (*L'Art et les artistes*, Mart 1936, s. 58). *Beaux-Arts*'ın 1932'de Matisse etkisinin "kadın resminde pek yaygın olmadığını" belirtmesi de sanatçının cinsiyetinin değerlendirmelerde ayrı bir ölçüt olarak kullanıldığını göstermektedir (*Beaux-Arts*, 30 Aralık 1932, s. 2). Birnbaum'un FAM için vurguladığı ikilik, yani göçmen kadın sanatçılara alan açan ama kadınlara ilişkin ataerkil görüşleri sorgulamayan yapı (Birnbaum, 2019), bu kayıtlarda da izlenebilmektedir. Hale Asaf'ın her iki sergi türünde de yer alması, iki savaş arası Paris'te kadın sanatçıların farklı görünürlük kanallarını birlikte kullanabildiğine bir örnek oluşturmaktadır.

Son olarak, Fransız kayıtları sanatçının Türk resim tarihindeki konumuna ilişkin bir soruyu da gündeme getirmektedir. Kayıtlar, Hale Asaf'ın 1932–1938 arasında Paris basınında düzenli olarak izlendiğini, Paris'in başlıca genel salonlarında eser gösterdiğini ve bir eserinin Petit Palais'deki Sarmiento bağışı salonunda gösterildiğini ortaya koymaktadır. Fransız resmî bültenlerine yansıyan Türk basını kayıtları ise sanatçının Paris'te yaşarken Türkiye'deki tartışmalarla bağını sürdürdüğünü göstermektedir: 1931'de *Milliyet*'in modern sanat soruşturmasında görüşüne başvurulmuş, Aralık 1935'te Moskova'da açılan Türk resim sergisinde tek kadın ressam olarak yer almıştır. Aynı dönemde Paris'te bulunan öteki Türk sanatçıların

basındaki görünürlüğüyle karşılaştırma ise ayrı bir taramayı gerektirmektedir. Bu konum, onun Müstakiller'in kurucu üyesi olarak Türkiye'deki modernleşme tartışmalarına katkısıyla birlikte düşünüldüğünde, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk sanatçılarının Paris sanat alanıyla kurduğu ilişkinin bireysel ve kalıcı bir örneğini oluşturmaktadır. Sanatçının Paris'teki varlığı, sınırlı bir eğitim dönemiyle kalmamış, ölümüne kadar sürdürdüğü bir meslek yaşamına dönüşmüştür.

Sonuç

Bu çalışma, Hale Asaf'ın 1931–1938 yılları arasındaki Paris dönemini Gallica'da yer alan Fransız süreli yayınları ve sergi katalogları üzerinden incelemiştir. Taramada sanatçıya doğrudan ilişkin yetmiş yedi yayın ve katalog kaydı saptanmış, bu kayıtlardan en az yirmi altı sergi etkinliği ve Petit Palais'de bir müze koleksiyonu sunumu belirlenmiştir. Belgeler, 1–15 Temmuz 1932'de Aniante'nin Jeune Europe galerisinde (46, rue Vavin) açılan kişisel sergiyi ve Aralık 1932'de rue Vavin'deki bir galeride açılan ikinci küçük sergiyi; Mart 1932, Ocak 1933, Mart–Nisan 1933 ve Kasım 1933'te aynı galerideki karma sergileri, galerinin Aralık 1933'teki kapanışını ve Şubat 1935'te 18, boulevard Edgar-Quinet'de yeniden sergi açan Jeune Europe grubunu kaydetmektedir. Sanatçı Galerie Dru ve Galerie Carmine'deki grup sergilerinde, 1934, 1936 ve 1938 Salon des Tuileries'lerinde, 1934 ve 1935 Salon des Indépendants'larında, 1935 Salon d'Automne'unda ve 1934–1938 arasında her yıl Société des Femmes Artistes Modernes sergilerinde yer almıştır. Eserleri 1933 ve 1936'da Bordeaux'daki Indépendants salonlarında gösterilmiş, adı Aralık 1935'te Moskova'da açılan Türk resim sergisinde ve 1937 Paris Uluslararası Sergisi'nin resmî kataloğunda geçmiştir. Mart 1936'da bir çiçek resmi, Petit Palais'de açılan Sarmiento bağışı salonunda gösterilmiştir. Eserleri, cenazesinin kaldırıldığı gün açılan 1938 Salon des Tuileries'de de yer almıştır.

Fransız basınındaki ilk değerlendirmelerde sanatçı "genç bir Türk kadını" ve Matisse'ten etkilenen bir ressam olarak tanımlanırken, daha sonraki bazı yazılarda kişisel yeteneği, "araştırma", "sentez" ve "yalınlaştırma" gibi nitelikleri öne çıkmıştır. Bu eğilim doğrusal değildir: 1934–1936 arasında olumsuz değerlendirmeler yoğunlaşmış, Doğu'ya yapılan göndermeler 1936'da, Matisse göndermesi ve köken vurgusu ise 1938 ölüm haberinde yeniden belirmiştir. Biçimsel araştırma vurgusunun büyük ölçüde G.-J. Gros'un yazılarında görülmesi, değişimin tüm eleştirmenleri kapsayan bir alımlama dönüşümü olarak değil, sınırlı bir kaynak grubunun bulgusu olarak okunmasını gerektirmektedir. Kayıtlar, sanatçının ulusal kimlik üzerinden tanıtılmasında Aniante'nin de etkin olduğuna işaret etmektedir. Gruber, Luka, Cox ve Holy gibi sanatçılarla galeri sergilerinde, Valadon ve Hervieu gibi sanatçılarla FAM sergilerinde tekrar tekrar anılması, sanatçının iki ayrı sergi çevresindeki görünürlüğünü ortaya koyar; fakat bu birlikte anılmalar tek başına kişisel ilişkileri veya sanat dünyasındaki hiyerarşik konumunu kanıtlamaz.

Çalışma ayrıca Aniante'nin Kasım 1938'de *Mercure de France*'ta yayımladığı "La Tempête" başlıklı anı metnini, sanatçının Paris yıllarına ilişkin trajik anlatının bilinen en erken basılı biçimlerinden biri olarak ele almıştır. Aniante'nin 1932'deki tanıtım yazısı, bu anlatının yoksulluk imgesinin sanatçı hayattayken de kullanıldığını göstermektedir. Bu metinler ile aynı yılların basın ve katalog kayıtları arasındaki fark, Hale Asaf'ın Paris yıllarının iki ayrı kaynak grubu üzerinden okunmasını gerekli kılmaktadır. Anı metinleri sanatçının özel yaşamına ve son yıllarındaki zorluklara tanıklık eder; Aniante'nin metni bile sanatçının galerilerde ilgi gördüğünü kabul etmektedir. Basın ve katalog kayıtları ise onun bir ressam olarak sergilediği, tartışıldığı ve tanındığı bir meslek yaşamını belgeler. Sanatçının kayıp resimlerinin aranmasında ve bulunan resimlerin tarihlendirilmesinde bu kayıtların, özellikle sergi tarihleri ve basında anılan eser başlıklarının birlikte değerlendirilmesi yararlı olacaktır. Petit Palais'nin Sarmiento bağışı envanteri, Salon des Tuileries katalogları, RetroNews'te yer alan *Beaux-Arts* sayılarının tam metni ve Moskova sergisine ilişkin Sovyet kaynakları bu yöndeki araştırmalar için öncelikli kaynaklardır.

Beyanlar

Etik Kurul İzni: Bu çalışma insan katılımcılardan veya hayvanlardan veri toplamadığı için etik kurul izni gerektirmemektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı: Makale tek yazarlıdır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Yazar, çalışma için destek bildirmemiştir.

Çatışma Beyanı: Yazar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Kaynakça

Birincil Kaynaklar

A la Jeune Europe: Les moins de 30 ans de la peinture. (1932, 30 Mart). *La Liberté*, 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4102646q/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

Adieux à une galerie de jeunes. (1933, 8 Aralık). *Une semaine de Paris*, 42.

https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t51435413h/f42.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Aniante, A. (1932, 3 Mayıs). Nouvelles du Parnasse: La petite Turque. *La Liberté*, 6. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4102680r/f6.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Aniante, A. (1933, 9 Temmuz). Verlaine turc: La mort du poète Ahmet Hachim. *La Liberté*, 4. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4103112h/f4.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Aniante, A. (1938, 1 Kasım). La tempête: Journal d'exil d'une Turque et d'un Sicilien. *Mercure de France*, (969), 635–653. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1684875j/f123.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Aniante, A. (1939). *Ricordi di un giovane troppo presto invecchiatosi*. Bompiani.
Bulletin périodique de la presse russe. (1936, 16 Ocak). (256), 12. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6414028r/f12.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Bulletin périodique de la presse turque. (1931, 25 Nisan–20 Haziran). (85), 12. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6243913f/f12.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
De l'exposition des "Femmes artistes modernes" à celle de "Temps présent". (1936, 12 Mart). *Le Journal*, 9. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7651128z/f9.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Donation Sarmiento au Petit Palais. (1936, Mart). *L'Art et les artistes*, 58. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k61087203/f58.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Exposition internationale des arts et des techniques dans la vie moderne. (1937). *Catalogue général officiel: Tome I* (2e éd.) [Liste des exposants]. 907. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k939049t/f907.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Femmes Artistes Modernes. (1934). *Exposition de peintures, sculptures, arts décoratifs: 1934, du 24 mai au 10 juin, la Maison de France* [Sergi kataloğu]. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k8518823/f7.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Femmes Artistes Modernes. (1937). *Les Femmes artistes modernes: Exposition de peintures-sculptures, 1937, du 20 août au 4 septembre* [Sergi kataloğu]. Buffet et Leclerc. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k8520838/f11.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Galeri programı]. (1932, 24 Haziran). *La Semaine à Paris*, 10. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5410412t/f10.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Galeri programı]. (1932, 1 Temmuz). *La Semaine à Paris*, 9. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k54104226/f9.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Galeri programı]. (1933, 24 Mart). *Une semaine de Paris*, 18. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t51435376p/f18.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Galeri programı]. (1933, 31 Mart). *Une semaine de Paris*, 21. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t514353773/f21.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Galeri programı]. (1933, 7 Nisan). *Une semaine de Paris*, 20. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t51435378h/f20.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Galeri programı]. (1933, 7 Temmuz). *La Semaine à Paris*, 16. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5415337v/f16.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Galeri programı]. (1933, 14 Temmuz). *La Semaine à Paris*, 11. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5415340b/f11.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Galeri programı]. (1933, 10 Kasım). *La Semaine à Paris*, 39. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5416573q/f39.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Galeri programı]. (1933, 16–30 Kasım). *Notre temps*. 16 Kasım, s. 3; 18, 20–26, 28–30 Kasım, s. 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4786033x/f3.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Gauthier, M. (1934). Les expositions. *L'Art vivant*, 327. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k30653017/f327.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Gauthier, M. (1934, 24 Mayıs). Les arts: Expositions. *L'Intransigeant*, 6. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7943913/f6.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Gros, G.-J. (1932, 19 Mart). La semaine artistique. *Paris-Midi*, 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k47293834/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Gros, G.-J. (1933, 12 Ocak). La semaine artistique. *Paris-Midi*, 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k47296761/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Gros, G.-J. (1933, 6 Kasım). La semaine artistique. *Paris-Midi*, 5. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4729972d/f5.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Gros, G.-J. (1937, 20 Ağustos). De la palette à la cimaise: Les Femmes peintres artistes modernes inaugurent aujourd'hui leur exposition. *Paris-Midi*, 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k47368339/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Gros, G.-J. (1938, 18 Mart). Les femmes artistes modernes et quelques peintres de ce temps. *Paris-Midi*, 2.

https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4737755v/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Halé Asaf. (1938, 4 Haziran). *Paris-Midi*, 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k47378326/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Indépendants bordelais]. (1936, 25 Ekim). *La Petite Gironde*, 4. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k43728121/f4.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Informations d'art. (1932, 8 Temmuz). *La Semaine à Paris*, 8–9. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5410430r/f8.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Informations diverses. (1936, Mart). *Mouseion*, Aylık ek, 39. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6102027q/f39.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Jeune Europe: Cahiers d'art et de poésie. (1935, Eylül). (3). Librairie d'art R. Van den Berg. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1196325m (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Le coin des arts. (1934, 13 Ocak). *La Vie parisienne*, 625. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1258805b/f625.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Le Rapin. (1932, 2 Temmuz). Petit courrier. *Comœdia*, 3. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7650478k/f3.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Le Rapin. (1932, 13 Temmuz). Petit courrier. *Comœdia*, 3. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7650489c/f3.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Le Rapin. (1933, 7 Ocak). Petit courrier artistique. *Comœdia*, 3. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k76483348/f3.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Le Rapin. (1933, 16 Kasım). Petit courrier artistique. *Comœdia*, 3. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7649334k/f3.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Le Salon des femmes artistes modernes. (1936, 4 Mart). *Le Temps*, 3. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k2627767/f3.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Le Salon des Tuileries. (1934, 20 Mayıs). *Paris-Midi*, 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4728628n/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Le Salon des Tuileries au Néo-Parnasse. (1936, 21 Mayıs). *Comœdia*, 3. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7651290n/f3.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Mostra artistica alla «Jeune Europe». (1932, 10 Mart). *L'Italie nouvelle*, 3. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k23807652/f3.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Notes d'art. (1933, 15 Kasım). *La Liberté*, 4. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4103241k/f4.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Notes d'art. (1935, 1 Şubat). *La Liberté*, 4. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k41037738/f4.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Nouvelles artistiques: Une exposition de jeunes. (1933, 11 Nisan). *La Liberté*, 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4103023z/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Poulain, G. (1936, 1 Mart). Le Petit Palais affirme avec la donation Sarmiento le cœur et le goût du mécène italien qui rend une fois de plus hommage à l'École de Paris. *Comœdia*, 3. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7650033m/f3.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
R. d. N. (1932, 15 Temmuz). Nouvelles artistiques. *La Liberté*, 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k41027536/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Salon d'automne. (1930). *Catalogue des ouvrages de peinture, sculpture, dessin… exposés au Grand Palais des Champs-Élysées du 1er novembre au 14 décembre 1930* [Sergi kataloğu]. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t5368118x/f116.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
Salon d'automne. (1935). *Catalogue des ouvrages de peinture, sculpture, dessin… exposés au Grand Palais des Champs-Élysées du 1er novembre au 8 décembre 1935* [Sergi kataloğu]. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t53732662/f114.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Salon des Tuileries]. (1936, 22 Mayıs). *Le Temps*, 4. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k262855g/f4.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Salon des Tuileries]. (1938, 3 Haziran). *Le Temps*, 4. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k2635922/f4.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Sanat haberleri]. (1929, 20 Mart). *Istanboul*, 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t5671036/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Sanat haberleri]. (1932, 30 Aralık). *Beaux-Arts*, 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3682705b/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Sanat haberleri]. (1933, 31 Mart). *Beaux-Arts*, 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3682718z/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)
[Sanat haberleri]. (1933, 28 Ekim). *Notre temps*, 3. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4786014k/f3.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

[Sanat haberleri]. (1933, 1 Kasım). *La Petite Gironde*, 4. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4371607q/f4.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

[Sanat haberleri]. (1933, 5 Kasım). *La Vie bordelaise*, 4. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t52768748f/f4.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

[Sanat haberleri]. (1933, 9 Kasım). *Le Journal*, 6. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7639690z/f6.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

[Sanat haberleri]. (1935, 22 Şubat). *La Semaine à Paris*, 47. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5416545d/f47.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

[Sanat haberleri]. (1935, 24 Mayıs). *Beaux-Arts*, 3. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k36828367/f3.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

[Sanat haberleri]. (1935, 30 Mayıs). *Le Petit Parisien*, 4. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k663481v/f4.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

[Sanat haberleri]. (1935, 14 Haziran). *Une semaine de Paris*, 47. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t514354924/f47.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

[Sanat haberleri]. (1936, 5 Mart). *Candide*, 10. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4677097n/f10.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

[Sanat haberleri]. (1936, Haziran). *Le Crapouillot*, 6. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k40205536/f6.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

[Sanat haberleri]. (1936, 10 Temmuz). *Beaux-Arts*, 1. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3682894p/f1.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

[Sanat haberleri]. (1936, 7 Kasım). *La France de Bordeaux et du Sud-Ouest*, 4. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k26818218/f4.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

Société des artistes indépendants. (1934). *45e exposition, Exposition du cinquantenaire: Au Grand Palais des Champs-Élysées du 2 février au 11 mars* [Sergi kataloğu]. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1270028n/f49.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

Société des artistes indépendants. (1935). *Catalogue de la 46e exposition 1935: Au Grand Palais des Champs-Élysées du 18 janvier au 3 mars* [Sergi kataloğu]. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1423039g/f22.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

Une gazette d'art franco-italienne. (1934, 17 Temmuz). *Comœdia*, 2. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k76501381/f2.item (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

İkincil Kaynaklar

Bal, A. A. (2015). Mihri Müşfik ile Hale Asaf: Bedeli ödenmiş bohem sanat yaşamları. *Route Educational and Social Science Journal*, *2*(2), 378–388. https://doi.org/10.17121/ressjournal.305

Bingöl, V. (2022). *Hale Asaf*. AWARE: Archives of Women Artists, Research and Exhibitions. https://awarewomenartists.com/en/artiste/hale-asaf/ (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

Birnbaum, P. J. (2019). The exhibitions of the Femmes Artistes Modernes (FAM), Paris, 1931-38. *Artl@s Bulletin*, *8*(1), Article 10. https://docs.lib.purdue.edu/artlas/vol8/iss1/10

Bourdieu, P. (1999). *Sanatın kuralları: Yazınsal alanın oluşumu ve yapısı* (N. K. Sevil, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Budumlu İldeş, G. (2026). Türk resim sanatında yarım kalan bir hikâye: Kayıp resimleriyle Hale Asaf. *Turkish Studies*, *21*(1), 549–622. https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.87738

Dağoğlu, Ö. G. (2016). *Mihri Rasim (1885-1954): L'ambition d'une jeune-turque peintre* [Doktora tezi, Université de Montréal]. https://hdl.handle.net/1866/19040

Golan, R. (1985). The "École française" vs. the "École de Paris": The debate about the status of Jewish artists in Paris between the wars. K. E. Silver ve R. Golan (Ed.), *The circle of Montparnasse: Jewish artists in Paris 1905–1945* içinde (ss. 81–87). Universe Books.

Jauss, H. R. (1982). *Toward an aesthetic of reception* (T. Bahti, Çev.). University of Minnesota Press.

Oto, A. (2023). Cumhuriyet döneminde yetişmiş iki öncü sanatçı, Mihri Rasim ve Hale Asaf. Yedi, Cumhuriyet Özel Sayısı, 43–52. https://doi.org/10.17484/yedi.1332730

Pelvanoğlu, B. (2018). *Hale Asaf: Türk resim sanatında bir dönüm noktası* (Genişletilmiş 2. bs.). Yapı Kredi Yayınları.

Pollock, G. (1988). *Vision and difference: Femininity, feminism and histories of art*. Routledge.

Sakıp Sabancı Müzesi. (t.y.). Hale Asaf. https://www.sakipsabancimuzesi.org/sanatci/277 (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

Wikimedia Commons. (t.y.-a). *Hale Asaf-greyscale.jpg* [Fotoğraf]. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hale_Asaf-greyscale.jpg (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

Wikimedia Commons. (t.y.-b). *Hale Asaf Self Portrait 1920s.jpg* [Resim]. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hale_Asaf_Self_Portrait_1920s.jpg (Erişim tarihi: 28

Mayıs 2026)
Wikimedia Commons. (t.y.-c). *Hale Asaf Lake İznik 1931.jpg* [Resim]. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hale_Asaf_Lake_%C4%B0znik_1931.jpg (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2026)

HALE ASAF IN PARIS: FRENCH PRESS AND EXHIBITION CATALOGUES (1931–1938)

Emre Şen

ABSTRACT

This article examines Hale Asaf's (1905–1938) Paris years through French periodicals and exhibition catalogues. A search of Gallica, the Bibliothèque nationale de France's digital library, identified 77 dated press and catalogue records concerning the artist. The OCR text of each record was checked against the page images. The records document at least twenty-six exhibitions and one museum collection presentation between 1932 and 1938. These include a solo exhibition at Antonio Aniante's Jeune Europe gallery (46, rue Vavin) from 1 to 15 July 1932; group exhibitions at Jeune Europe, Galerie Dru and Galerie Carmine; the Salon des Tuileries in 1934, 1936 and 1938, the Salon des Indépendants in 1934 and 1935, and the 1935 Salon d'Automne; and annual exhibitions of the Société des Femmes Artistes Modernes (FAM) from 1934 to 1938. Her works were also shown at the Indépendants bordelais in Bordeaux, and her name appears in a Turkish painting exhibition opened in Moscow in December 1935 and in the official catalogue of the 1937 Paris International Exhibition. A flower painting by Asaf was reported in the room devoted to the Sarmiento donation at the Petit Palais in March 1936, although its inventory status remains unverified. The records also show Aniante's role in shaping her image: in May 1932 he presented her as the "artistic ambassador" of the new Turkey in Paris and already used the motif of bohemian poverty. Critical language moves from national origin and Matisse's influence towards "research", "synthesis" and "simplification", but unfavourable judgements persist until 1936, and references to her origin reappear in the 1938 obituary. Aniante's "La Tempête", published in November 1938, is an early printed account centred on poverty and illness, yet also acknowledges Asaf's reception in Paris galleries. The article argues for reading memoirs and contemporary sources together while respecting their differing perspectives and limitations.

Keywords: Hale Asaf, Paris, Jeune Europe, Antonio Aniante, Femmes Artistes Modernes, Salon des Tuileries, Reception, French press

EXTENDED ABSTRACT

Purpose and Scope

The Paris period of Hale Asaf (1905–1938) has often been described in the Turkish-language literature through the circumstances of her private life: material hardship, recurring illness, her relationship with the Sicilian writer Antonio Aniante, and her death in Paris in 1938. Those aspects are historically important, but they do not by themselves establish the extent to which Asaf worked and participated in the artistic life of the city. This article therefore asks what contemporary French newspapers, cultural periodicals, art journals, and exhibition catalogues reveal about her exhibition activity and critical reception. It covers her Paris years from 1931 to her death, while recognising that the earliest press record in the assembled corpus dates from March 1932. The questions concern exhibition venues and fellow exhibitors, critical vocabulary over time, and the relationship between contemporary press coverage and Aniante's writings about her.

Materials and Method

The study uses qualitative historical document analysis. Its principal material consists of digitised sources available through Gallica, the digital library of the Bibliothèque nationale de France. The search proceeded in three stages: full-text queries for variants of Asaf's name ("Halé Asaf", "Hale Asaf", "Asaf Halé", "Halé-Asaf"); an issue-by-issue survey of thirty Paris periodicals that covered the arts between 1931 and 1938; and a final exact-phrase search for every spelling found in the OCR texts, including "Hali Asaf" and "Halé Assaf", over the years 1925–1955. Duplicate digitisations of the same issue were counted once, and Beaux-Arts, whose full text is held by RetroNews, was assessed through the passages displayed in Gallica's search results. The resulting inventory lists 77 records directly concerning Asaf, each with its date, publication, page reference and a link to the digitised item. All records were re-read against their OCR text and page images, and exhibition venues, column titles and signatures were identified where possible. One record may combine related notices within a single issue; separate dated issues concerning the same exhibition remain distinct. Grouped by exhibition, the records correspond to twenty-six exhibitions and one museum collection presentation, while six records concern publications. Seventy-four items appeared before June 1938, and three between June and November 1938: a Salon des Tuileries review, a death notice and Aniante's memoir. Three earlier records (1929–1931) are used only as context. Page references give Gallica view numbers, which coincide with printed page numbers in daily newspapers; printed pages are used for Mercure de France. The corpus remains limited to accessible digitised material; un-digitised gallery archives, salon catalogues, private correspondence and other periodicals may contain further evidence.

Exhibition Activity and Critical Vocabulary

Before the period under study, the Istanbul French-language daily Istanboul listed "Halé Assaf hanoum, élève d'André Lhote" among the young artists exhibiting in Ankara in April 1929, and the catalogue of the 1930 Salon d'Automne records her "Paysage de Constantinople" with a Paris address. The earliest item in the corpus is a notice in L'Italie nouvelle on 10 March 1932 announcing a group exhibition at Aniante's Jeune Europe gallery, which G.-J. Gros reviewed in Paris-Midi on 19 March, commenting on the tension between Matisse's influence and her emerging individuality. In May 1932 Aniante himself presented her in La Liberté as the "artistic ambassador" of the new Turkey in Paris, while also describing her bohemian poverty. Gallery listings and notices from June and July 1932 document a solo exhibition at the Jeune Europe gallery, 46, rue Vavin, from 1 to 15 July, together with a reference to its catalogue preface; a second small solo exhibition in a rue Vavin gallery was reviewed by Beaux-Arts in December 1932. Further notices place Asaf in group exhibitions at Jeune Europe (January and spring 1933, November 1933, February 1935), Galerie Dru (July 1933) and Galerie Carmine (November 1933 and May 1934), alongside artists such as Francis Gruber, Madeleine Luka, John Cox, Adrien Holy and Jean Janin. She exhibited at the Salon des Indépendants in 1934 and 1935, the Salon des Tuileries in 1934, 1936 and 1938, and the Salon d'Automne in 1935, and was shown at the Indépendants in Bordeaux in 1933 and 1936. A French official digest of the Soviet press reports that she was the only woman in a Turkish painting exhibition opened in Moscow in December 1935, and her name appears in the official catalogue of the 1937 Paris International Exhibition. The September 1935 issue of the journal Jeune Europe lists her among its contributors and reproduces a drawing by her. In March 1936 a flower painting by Asaf was shown in the room devoted to Count Emanuele Sarmiento's donation at the Petit Palais.

A second strand of visibility is associated with the exhibitions of the Société des Femmes Artistes Modernes, in which Asaf took part every year from 1934 to 1938. Catalogue entries record two paintings in 1934 and a work titled "Intérieur" in 1937, while press accounts mention a portrait of a little girl (January 1934), "Imagerie en mauve" (1935) and "Jeune mère en rose" (1936). In the 1937 and March 1938 reviews by Gros, the language of "research", "synthesis" and "simplification" becomes prominent. Because this vocabulary comes mainly from a single critic, it is best understood as a tendency within a small and uneven corpus rather than as evidence of a general shift among French critics. The pattern is not linear: unfavourable judgements cluster between 1934 and 1936, from a mocking review of a child portrait to remarks that her canvases "lack nerve" and that her line was fragile and her colour inconsistent, while a 1936 notice compared her white chrysanthemums to the work of a Far Eastern master. Her obituary of 4 June 1938 returned to the Matisse comparison and described her origin inaccurately as Egyptian.

Interpretation and Conclusions

The article draws on two interpretive perspectives. Hans Robert Jauss's idea of the horizon of expectations, used here in a limited sense, helps describe why early criticism situated Asaf between an assumed "Oriental" visual tradition and familiar French modernist models. Pierre Bourdieu's notion of the artistic field is used to treat galleries, salons, critics and journals as relational sites of recognition, without converting mere co-appearance in an exhibition notice into proof of personal collaboration or equal status. The data support a cautious claim of recurring professional visibility in two circles: the young painters around Jeune Europe and the rue de Seine galleries, and the women artists of the FAM exhibitions, alongside regular participation in the general Paris salons. They do not establish how many paintings were sold or the artist's standing across the entire French art world. Aniante's "La Tempête", published in Mercure de France in November 1938, presents Asaf through an intimate and explicitly literary account of poverty, physical vulnerability and illness, yet it also states that she was soon welcomed by good Paris galleries and encouraged by the press. His 1932 article shows that the poverty motif and the national framing were already part of his promotion of the artist during her lifetime. Contemporary sources record both praise and criticism. Her works were on view at the 1938 Salon des Tuileries, whose opening day coincided with her funeral. Taken together, the 77 records document Asaf's Paris years in dated detail and

encourage a less exclusively tragic account of her professional activity. Further research should examine the Sarmiento donation at the Petit Palais, the Salon des Tuileries catalogues, the full text of Beaux-Arts, gallery records, correspondence and surviving artworks.